

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 28 (4983) 20 ліпеня 2018 г.

ISSN 0024-4686

16+

*Летуценні
ў прозе і паэзіі
стар. 6—7*

*Пошукі шчасця
Алены Лось
стар. 11*

*Лялькі ў руках
майстроў
стар. 13*

Жыве беларускае рыцарства

Злучыць мінуўшчыну і сучаснасць прапануюць на фестывалі «Наш Грунвальд»

Больш за шэсць стагоддзяў назад, у Сярэднявеччы, на тэрыторыі нашага кантынента адбылася бітва. Бітва, якая змяніла расстаноўку сіл у Еўропе.

Больш за шэсць стагоддзяў наш народ захоўвае памяць пра тыя падзеі, якія далі пераможцам падставу для гонару: як кажуць, «на бітву ішлі палачане, віцябляне, гарадзенцы, а вярталіся ліцвіны»...

Працяг на стар. 3 ▶

З розгаласам на ўвесь свет:

галоўныя набыткі Беларусі на «Славянскім базары ў Віцебску»

Захаванне традыцый і папулярызацыя славянскай культуры — тое, што не выходзіць з моды, у тым ліку дзякуючы фестывалю, што праходзіць у Беларусі, але застаецца цікавым прадстаўнікам розных краін свету.

Ужо ў самым пачатку XXVII Міжнароднага фестывалю мастацтваў «Славянскі базар у Віцебску» былі названыя першыя імёны яго трыумфатараў — асоб, якія сталі ўладальнікамі Прэміі Саюзнай дзяржавы ў галіне літаратуры і мастацтва за 2017—2018 гады. Адзначаны ўнёсак, які зрабілі ў развіццё культуры народны артыст Расіі, кампазітар Алег Іваноў, аўтарскі калектыў у складзе народнага артыста Расіі, дырыжора Валерыя Палянскага і заслужанага работніка культуры Расіі Аляксандра Шаніна. З айчынных твораў прэмію атрымаў народны артыст Беларусі і Савецкага Саюза, балетмайстар Валянцін Елізар'еў.

Гэта быў толькі пачатак...

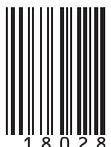
Працяг на стар. 4 ▶

Фота Віктарыі Асеры.

Народны артыст Беларусі
Валянцін Елізар'еў —
лаўрэат Прэміі Саюзнай дзяржавы.

ISSN 0024-4686

9 177 0024 4686 001 1 8 0 2 8

ЯК БУДУЕЦЦА «БЕЛАЯ ВЕЖА»

16 ліпеня ў Доме літаратара адбыўся круглы стол, прысвечаны супрацоўніцтву Саюза пісьменнікаў Беларусі і Грамадскай палаты Саюзнай дзяржавы ў галіне літаратуры. Ад пачатку гаворка пайшла нават не столькі пра літаратуру, як можна было чакаць, а пра важныя сацыяльна-эканамічныя пытанні якія стаяць перад такімі дзяржавамі, як Беларусь і Расія, а таксама пра дзейнасць міждзяржаўнага аб'яднання. Падставай для сустрэчы стала адзінае руска-беларускае літаратурнае выданне «Белая вежа»: пры падтрымцы Грамадскай палаты Саюзнай дзяржавы выйшаў ужо трэці нумар часопіса.

На мерапрыемстве прысутнічалі кіраўнік Грамадскай палаты Аляксандр Альшэўскі, старшыня Саюза пісьменнікаў Мікалай Чаргінец, першы намеснік старшыні Алена Стэльмах і шэраг беларускіх пісьменнікаў, якія бралі ўдзел у падрыхтоўцы апошніх нумароў часопіса. Удзельнікі разважалі аб важнасці беларуска-расійскіх зносін, агульнай гісторыі і працягу супрацоўніцтва дзвюх краін. Напрыканцы, калі сталі задаваць пытанні, Аляксандр Альшэўскі паабяцаў не пакідаць без увагі справы выдання часопіса надалей. Таксама шанюны госць абяцаў спрыяць публікацыі твораў беларускіх пісьменнікаў у Расіі. Удзельнікі прапанавалі стварыць новую рубрыку перакладаў у часопісе, каб там маглі быць апублікаваныя і творы на беларускай мове. Нагадаем, што часопіс існуе з 2010 года.

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Па сцяжынах Алеся Бачылы

Сёлета, як вядома, споўнілася 100 гадоў з дня нараджэння вядомага беларускага паэта, пісьменніка, драматурга і грамадскага дзеяча Алеся Бачылы. Вясной гэтага года Саюз пісьменнікаў Беларусі правёў літаратурны конкурс «Радзіма мая дарагая», прысвечаны памяці А. Бачылы. Узнагароджанне пераможцаў адбылося ў лютым 2018 года падчас Міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу ў Мінску. Там жа была агучана прапанова ініцыятыўнай групы землякоў А. Бачылы аб правядзенні другой часткі мерапрыемства, прысвечанага памяці паэта, на яго малой радзіме — у вёсцы Лешніца Голацкага сельсавета. Прапанова была падтрымана Саюзам пісьменнікаў Беларусі, а ў далейшым — і Пухавіцкім райвыканкамам, мясцовай уладай.

— Юбілей знакамітага земляка стаў нагодай для таго, каб яго родная вёска атрымала новае дыханне, — распавёў адзін з лешніцкіх арганізатараў свята Віктар Ажаронак. — Вяскоўцы вельмі старанна рыхтуюцца да сустрэчы гасцей. Іх дамы, падворкі прыгажэюць на вачах. Будзем рады ўсім, хто захаце прайсціся па роднай вуліцы Алеся Бачылы, удыхнуць водар лешніцкага лета.

Сярод удзельнікаў свята будуць сваякі Алеся Бачылы, дэлегацыя Саюза пісьменнікаў Беларусі, вядомыя ўраджэнцы вёскі Лешніца — Герой Сацыялістычнай працы, былы дэпутат Вярхоўнага Савета СССР Мікалай Баркун, былы дырэктар музея Вялікай Айчыннай вайны Генадзь Баркун, вядомы расійскі дыпламат, былы пасол Расіі ў Румыніі і Венгрыі Аляксандр Толкач.

Падрыхтавана вялікая культурная праграма з ушанаваннем лепшых жыхароў вёскі. Будуць гучаць вершы Алеся Бачылы, сучасных паэтаў. Вядомыя артысты выканаюць свае лепшыя песні пра любоў да Радзімы.

Усе ўдзельнікі свята разам праспяваюць самы душэўны твор Алеся Бачылы «Радзіма мая дарагая». Свята вёскі Лешніца стане яшчэ адным яркім прыкладам значнасці малой радзімы ў лёсах многіх людзей.

Марыя ЛПЕНЬ

Фотаісторыя

Імпрэза з нагоды 70-годдзя паэта Анатоля Аўруціна адбылася ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа. Анатоль Юр'евіч — галоўны рэдактар часопіса «Новая Неміга літаратурная», перакладчык, публіцыст, літаратурны крытык, член Грамадскай палаты Саюзнай дзяржавы, акадэмік Міжнароднай славянскай акадэміі, член-карэспандэнт Расійскай Акадэміі паэзіі і Пятроўскай Акадэміі навук і мастацтваў, сапраўдны член Акадэміі расійскай літаратуры, ганаровы член Саюза пісьменнікаў Беларусі, ганаровы член Саюза рускамоўных пісьменнікаў Балгарыі. Анатоль Юр'евіч — пастаянны член журы многіх літаратурных конкурсаў, а таксама рэдкалегій сямі літаратурна-мастацкіх часопісаў розных краін.

Юбіляра павіншаваў і ўручыў яму ўзнагароды і падарункі старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі, сустаршыня Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы Мікалай Чаргінец.

Шчыра і сардэчна віншавалі творцу беларускія і замежныя пісьменнікі, паэты, артысты, мастакі, грамадскія і дзяржаўныя дзеячы. На працягу трох гадзін гучалі вершы, раманы ды песні на словы Анатоля Аўруціна.

Мікалай Чаргінец віншуе з юбілеем Анатоля Аўруціна.

КНІГІ — ДЛЯ ЧЫТАННЯ

Як чытаюць сучасную беларускую літаратуру сёння? Чые кнігі найбольш запатрабаваныя? Адказы на гэтыя пытанні вырасьлі ў выглядзе Саюза пісьменнікаў Беларусі. А дзе можна знайсці адказы на гэтыя пытанні ў першую чаргу, як не ў бібліятэках? Склаўшы спіс найбольш вядомых пісьменнікаў краіны, прапанавалі анкету, дзе прадугледжваліся дзве асноўныя пазіцыі: колькасць кніг канкрэтнага аўтара ў бібліятэцы і колькі разоў на працягу двух гадоў (2016—2017) па іх звярталіся чытачы — па абласцях і ў сталіцы. Такім чынам вывучалася запатрабаванасць сучасных літаратурных твораў па рэспубліцы.

Вынікі даследавання асведчылі, што кніга застаецца важным элементом куль-

туры і духоўнага развіцця грамадства, нягледзячы на меркаванні, што цікавасць да кніг з боку насельніцтва губляецца і ўсё менш тых, хто сочыць за з'яўленнем новых кніг сёння. На думку кіраўніцтва Саюза пісьменнікаў Беларусі, бібліятэкі не страчваюць сваю ролю кніжніц, а цікавасць да чытання павялічваецца ў апошнія гады дзякуючы актыўнасці арганізацыі і з'яўленню новых цікавых аўтараў.

Пры гэтым адзначаецца, што зніжэнне колькасці бібліятэк (амаль у два разы па краіне) не лепшым чынам паўплывала на забеспячэнне права на чытанне для насельніцтва, тым больш так і застаецца незразумелым, куды пайшлі кнігі тых бібліятэк, што былі скасаваныя.

У выніку аналізу сітуацыі (у рамках

вызначанага тэрміну) выяўлена, што ў бібліятэках па краіне кнігі айчынных пісьменнікаў запытваліся 1 337 756 разоў, у тым ліку кнігі сяброў Саюза пісьменнікаў Беларусі — 531 941 разоў. Звесткі атрыманыя без уліку бібліятэк прадпрыемстваў і арганізацый розных міністэрстваў, а таксама Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Пісьменнікаў, чые імёны пакуль не надта вядомыя, у анкетаванне не ўключалі.

Сёння мы знаёмім з вынікамі даследавання, у якім адлюстравана наяўнасць у бібліятэках кніг сучасных беларускіх пісьменнікаў, а таксама попыт на іх. Ніжэй прадстаўлены 30 самых запатрабаваных аўтараў (з усіх, чые імёны былі ў анкетаванні).

№ п/п	Аўтары	Колькасць кніг	Патрабаванне
1	Алексіевіч Святлана Аляксандраўна	14072	40211
2	Арлоў Уладзімір Аляксеевіч	28589	28555
3	Аўласенка Генадзь Пятровіч	16510	25760
4	Бадак Аляксей Мікалаевіч	22044	27402
5	Баравікова Раіса Андрэеўна	44311	53389
6	Бутэвіч Анатоль Іванавіч	15497	22221
7	Дайнека Леанід Марцінавіч	29865	27807
8	Далідовіч Генрых Вацлававіч	29662	22502
9	Жук Аляксандр Аляксандравіч	32072	26735
10	Зуёнак Васіль Васільевіч	31413	28742
11	Зэкаў Анатоль Мікалаевіч	14589	17366
12	Іпатава Вольга Міхайлаўна	21684	18003
13	Казько Віктар Апанасавіч	34159	26200
14	Камейша Казімір Вікенцьевіч	18797	15640
15	Карамазай Віктар Філімонавіч	26328	18973

№ п/п	Аўтары	Колькасць кніг	Патрабаванне
16	Карызна Уладзімір Іванавіч	26210	24290
17	Ліпскі Уладзімір Сцяпанавіч	38726	53280
18	Мазго Уладзімір Мінавіч	19611	27730
19	Марціновіч Алесь Андрэевіч	49745	40294
20	Марчук Георгій Васільевіч	54835	58593
21	Мятліцкі Мікола Міхайлавіч	25281	24483
22	Пазнякоў Міхась Паўлавіч	39019	52567
23	Пашкоў Генадзь Пятровіч	19373	16440
24	Рублеўская Людміла Іванаўна	25216	32218
25	Сульянаў Анатоль Канстанцінавіч	16446	20479
26	Трахіменак Сяргей Аляксандравіч	15640	24127
27	Федарэнка Андрэй Міхайлавіч	29032	34150
28	Хвалеі Яўген Іванавіч	14544	18781
29	Чаргінец Мікалай Іванавіч	36127	62359
30	Чарняўскі Мікола Мікалаевіч	34273	34664

Акіэнты тыдня:

краіна

Асобы. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў народнага артыста Грузіі Вахтанга Кікабідзе з 80-годдзем. «За гады актыўнай і плённай творчай дзейнасці Вы стварылі цэлую галерэю незабыўных вобразаў і твораў, якія сталі класікай кінематографа і музычнай эстрады», — гаворыцца ў віншаванні. Аляксандр Лукашэнка адзначае, што ў Беларусі Вахтанга Кікабідзе ведаюць і цэняць як чалавека, адданага любімай справе, які нястомна імкнецца да пакарэння новых прафесійных вяршынь.

Супрацоўніцтва. У межах рэалізацыі Мемарандума аб супрацоўніцтве ў галіне друку і інфармацыі паміж Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь і інфармацыйна-аналітычным упраўленнем Кастрамскай вобласці Расійскай Федэрацыі адбыўся прэс-тур беларускіх журналістаў у Кастрамскую вобласць. Падчас прэс-тура прадстаўнікі масмедыя сустрэліся з намеснікам губернатара Кастрамскай вобласці Юрыем Макавым. Беларускія журналісты пагутарылі і абмяняліся досведам з прадстаўнікамі мясцовых СМІ.

Новы кіраўнік. Дэканам факультэта журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта прызначана Вольга Самусевіч. Першы намеснік міністра інфармацыі Павел Лёгі павіншаваў новага кіраўніка факультэта і ўручыў вітальны адрас ад імя міністра інфармацыі.

Кніга і час. Беларусы не страцілі разумення сацыяльнай значнасці кнігі. Такое меркаванне выказаў намеснік міністра інфармацыі Ігар Бузоўскі падчас адкрыцця кнігарні «Прамень» у Віцебску. Гэта 9-ы па ліку магазін у абласным цэнтры, 16-ы — у віцебскім рэгіёне і 108-ы гандлёвы аб'ект у сетцы ААТ «Белкніга». У цырымоніі адкрыцця кнігарні ўзялі ўдзел прадстаўнікі Віцебскага аблвыканкама, кіраўнікі буйных выдавецтваў Беларусі, прадстаўнікі СМІ.

Мова. У Мінску ў новым навучальным годзе адкрыецца яшчэ пяць груп з беларускай мовай навучання і выхавання ў дзіцячых садах. Як паведаміла прадстаўнік Камітэта па адукацыі Мінгарвыканкама Алена Макаравіч, колькасць груп у дзіцячых садах, якія працуюць на беларускай мове, залежыць ад запытаў бацькоў. Колькасць бацькоў, якія жадаюць, каб іх дзіця атрымлівала адукацыю і выхаванне ў садзе на беларускай мове, расце, адзначыла Алена Макаравіч. У Беларусі 2678 груп устаноў дашкольнай адукацыі (12,2%) арганізуюць працэс навучання і выхавання па-беларуску.

Оскараўскі камітэт. Амерыканская акадэмія кінематографічных мастацтваў і навук афіцыйна зацвердзіла беларускі оскараўскі камітэт. У складзе камітэта — мастацкі кіраўнік кінастудыі «Беларусьфільм» Ігар Поршнеў, генеральны дырэктар кінастудыі «Беларусьфільм» Уладзімір Карачэўскі, праграмны дырэктар ММКФ «Лістапад» Ігар Сукманаў, рэжысёр-дакументаліст Віктар Асюк і інш.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

Жыве беларускае рыцарства

...Раніцай 15 ліпеня 1410 года каля невялікага мястэчка Грунвальд пачулі бразганне металу і стук капыт. Гэта збірліся два варожыя войскі, каб потым сплесціся ў неверагодным танцы агню і смерці. Бой, у якім саюзныя войскі Вялікага Княства Літоўскага і Каралеўства Польскага перамаглі армію Тэўтонскага ордэна, сёння вядомыя як Грунвальдская бітва. Раўнавага сіл была парушана: двухсотгадовае панаванне крыжакоў у Еўропе скончылася ў той дзень. А памяць пра вялікія падзеі падтрымліваецца праз шэраг імпрэз, прысвечаных ім.

Раніцай 21 ліпеня 2018 года каля невялікага мястэчка Дудуткі дзясяты раз у найноўшай гісторыі пачуюць бразганне металу і стук капыт. Гэта прыйшлі сюды два войскі, складзеныя з удзельнікаў беларускіх і замежных рыцарскіх клубаў, каб потым сплесціся ў неверагодным танцы піратэхнікі і прытворства і ўшанаваць такім чынам памяць пра вялікі трыумф сваіх продкаў. Нас запрашаюць на юбілейны міжнародны рыцарскі фестываль «Наш Грунвальд!»

Фестываль працягнецца з 21 па 22 ліпеня і, як і раней, будзе займаць наведвальнікаў самымі рознымі мерапрыемствамі фолк- і гістарычнага напрамкаў, уключаючы абавязкова рыцарскія турніры і рэканструкцыі баёў. Усё дзеянне разгорнецца на некалькіх пляцоўках.

На пачатку першага дня на галоўнай пляцоўцы адбудзецца ўрачыстае адкрыццё фестывалю з прадстаўленнем ваенна-гістарычных клубаў-удзельнікаў. Потым пройдуць невялікія турніры, а ўвечары пачнецца ўзнаўленне галоўнай бітвы свята — Грунвальдскай.

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

Бліжэй да захаду сонца выступам беларускага гурта «Стары Ольса» адкрыецца музычная частка фестывалю «Пір пасля бітвы». Акрамя беларускіх гуртоў (яшчэ *Aillion, Folcore*), на сцэне з'явіцца і замежныя фолк-рок-калектывы з Расіі, Ірландыі і Германіі. На працягу ўсяго фестывалю будзе працаваць кірмаш рамёстваў з майстэрнямі, гандлёвымі радамі і майстар-класамі ад прафесійных рамеснікаў.

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

ЧАС ПАДАРУНКАЎ

Гэтымі днямі Літаратурны музей Максіма Багдановіча, цэнтр па зборы, захаванні асабістай і творчай спадчыны пісьменніка, твораў літаратуры, мастацтва, музыкі, прысвечаных беларускаму генію, атрымаў каштоўны падарунак. Вядомая беларуская мастачка Зоя Літвінава перадала ў фонды музея мастацкую работу «На небе месяц устаў зялёны...» (тэмпера, 1981 год).

Зоя Васільеўна Літвінава — заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь.

Беларуская мастачка не раз звярталася да творчасці Максіма Багдановіча. Падчас Рэспубліканскай выстаўкі выяўленчага мастацтва ў 1981 г., прысвечанай 90-годдзю з дня нараджэння

паэта, яна прэзентавала мастацкія работы, выкананыя ў тэхніцы тэмпера: «На небе месяц устаў зялёны...», «Так цёпла цэлы дзень было...», «Скоро вечер в прошедшее канет...». Гэта радкі з вершаў Максіма Багдановіча, лірычных і філасофскіх, якія адлюстроўваюць яго светапогляд, распавядаюць пра суадносінны з навакольным светам.

Мастацкая праца «На небе месяц устаў зялёны...» — першы падарунак Зои Літвінавай Літаратурнаму музею Максіма Багдановіча. Гэты неацэнны дар вельмі хутка змогуць убачыць мінчане і госці беларускай сталіцы.

Ірына МЫШКАВЕЦ, вядучы навуковы супрацоўнік Літаратурнага музея Максіма Багдановіча

Наша сёння

Беларускі фільм «Заўтра» вяртаецца з Марсэля з чатырма прызамі

Работа Юліі Шатун была прадстаўлена ў трох конкурсах і атрымала 4 узнагароды. Поўнаметражны дебют рэжысера ўдзельнічаў у Міжнародным конкурсе, спароніцтве дэбютных фільмаў і конкурсе асацыяцыі французскіх кінатэатраў GNCR. Карціна атрымала Прыз імя Рэно Віктара за лепшы дэбютны фільм, спецыяльнае ўпамінанне журы імя Жоржа дэ Барыжара і спецыяльнае згаданне журы «Надзея Марсэля». «Заўтра» — адзіны з прадстаўленых фільмаў, які атрымаў такую колькасць узнагарод на гэтым фестывалі сёлета. Цікава, што паказ стужкі адбыўся нават у турме: у межах марсэльскага фестывалю ёсць такая праграма: фільмы паказваюць зняволеным.

Фактычна «Заўтра» быў удзельнікам адмысловай праграмы «Фільмы СНД» на армянскім кінафэсце «Залаты абрыкос». У 2017 годзе фільм быў прызнаны лепшай ігравой карцінай у нацыянальным конкурсе Мінскага міжнароднага кінафестывалю «Лістапад» і стаў першай беларускай карцінай, якой атрымалася ўвайсці ў міжнародны конкурс кінадэбютаў «Малодосць на маршы».

У беларускім пракаце фільм з'явіцца ў верасні.

Таццяна СЕМЯНКОВА

100 гадоў — 100 дамоў

Эпоха ў жыцці краіны — праз фотаздымкі

Выстаўка «100 дамоў у Пярну» знакамітага эстонскага фатографа Андарса Адамсана прысвечана стагоддзю стварэння Эстонскай Рэспублікі. Яе можна пабачыць у Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь.

Сотня аўтарскіх фотаздымкаў расказваюць пра жыццё эстонскага горада праз стагоддзе пасля абвешчэння незалежнасці. Сам працэс здымак доўжыўся некалькі месяцаў (з сакавіка па верасень 2017 года), аднак мастацкая каштоўнасць фотаздымкаў не знікне і праз пэўны час.

Аўтар прызнаўся, што, калі бачыў фотаздымкі дамоў мінулага,

яму было цікава, якая ў іх стала мэбля, як выглядалі людзі, што яны апраналі... Кожны такі здымак — гэта гісторыя, памяць, сродак, каб не сысці ў нябыт, лічыць Андарс Адамсан. Ён вядомы як дызайнер, ілюстратар, фатограф, педагог. Шмат разоў яго намінавалі на прэміі ў галіне ілюстрацыі і фатаграфіі. У снежні мінулага года Адамсану прысвоілі тытул «Чалавек года горада Пярну» менавіта за фотапраект «100 дамоў у Пярну».

Выстаўка арганізавана пры падтрымцы Пярнускага музея і Пасольства Эстонскай Рэспублікі ў Беларусі.

Аляксандра КАМКО

20 ліпеня — 90 гадоў з дня нараджэння Галіны Куляшовай (1928—2005), музыказнаўцы.

20 ліпеня 75 гадоў спаўняецца Уладзіміру Ганжу, акварэлісту.

20 ліпеня 70-годдзе адзначае Анатоль Кашталапаў, танцоўшчык, музыкант, заслужаны артыст БССР.

20 ліпеня 70 гадоў святкуе Генадзь Пусеў, мастак дэкаратыўна-ўжытковага мастацтва, жывапісец.

21 ліпеня — 155 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Краснянскага (1863—1930), краязнаўца, педагога.

22 ліпеня 90 гадоў спаўняецца Ларысе Лось, мастак дэкаратыўна-ўжытковага мастацтва.

23 ліпеня — 75 гадоў з дня нараджэння Артура Цяжкага (1943—1984), празаіка.

24 ліпеня — 120 гадоў з дня нараджэння Рыгора Кобеца (1898—1990), драматурга, празаіка, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

25 ліпеня — 190 гадоў з дня нараджэння Івана Мальшэўскага (1828—1897), пісьменніка, гісторыка царквы, славяназнаўца.

25 ліпеня — 115 гадоў з дня нараджэння Пятра Маркіна (1903—1958), беларускага і расійскага акцёра, заслужанага артыста БССР.

25 ліпеня 75-годдзе адзначае Надзея Высоцкая, мастацтвазнаўца.

25 ліпеня 60-гадовы юбілей святкуе Павел Церашкоў, этнограф.

26 ліпеня — 100 гадоў з дня нараджэння Івана Грамовіча (1918—1986), празаіка, заслужанага работніка культуры БССР.

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

24 ліпеня — на сустрэчу з Марынай Сліўко ў дзіцячы аздараўленчы лагер «Дубравенка» (10.00).

Люстэрка тыдня:

свет

Хутка ў кінатэатрах «Масква» і «Silver Screen» выйдзе перакладзены на беларускую мову анімацыйны фільм Хаяя Міядзакі «Падываецца вецер», заснаваны на падзеях з жыцця японскага авіяканструктара Дзіра Харыкосі. Карціна для творчасці Міядзакі незвычайная: тут ён адмовіўся ад традыцыйна казачных сюжэтаў і закрануў балоччыя аспекты рэальнага жыцця. Стужка перамяжоўваецца з біяграфіяй самога аніматара, бо Міядзакі з дзяцінства захапляўся самалётамі і марыў стаць авіяканструктарам. Мара не спраўдзілася літаральна, але па-асобаму перайшла ў творчы почырк рэжысёра: адметная рыса ўсіх яго работ — вобраз палёту, які праяўляецца ў тых ці іншых іпастасях. Мультфільм «Падываецца вецер» рэжысёр запланавануў як фінальны акорд кар'еры: падчас прэм'еры анімацыйнай стужкі на 70-м Венецыянскім фестывалі ў 2013 годзе ён аб'явіў аб заканчэнні сваёй дзейнасці. Нягледзячы на тое, што ніякіх узроставых абмежаванняў у карціны няма, яна будзе больш зразумелая для дарослай аўдыторыі.

Адно з сямі новых цудаў свету пад пагрозай: у небяспецы апынуўся знакаміты Тадж-Махал, пабудаваны па загадзе індыйскага падзішаха як памяць аб памерлай жонцы. У сценах будынка спецыялісты знайшлі расколіны, якія маглі з'явіцца з-за змянаў у структуры глебы. Без належнай увагі яны прывядуць да разбурэння галоўнага помніка Індыі. Акрамя таго, з-за забруджвання паветра і найбліжэйшай ракі Тадж-Махал губляе свой адметны белы колер. Мясцовыя ўлады доўгі час ігнаравалі заўвагі спецыялістаў і адмаўляліся ад змянаў, але цяпер Вярхоўны суд Індыі паставіў іх перад выбарам: будынак прапаноўваць альбо аднавіць да першапачатковага стану, альбо знесці.

Перамогу зборнай Францыі над Харватамі ў фінальным матчы чэмпіянату свету па футболе, які адбыўся 15 ліпеня на маскоўскім стадыёне «Лужнікі», адзначылі нават у парыжскім Луўры. Супрацоўнікі музея павіншавалі гульцоў у афіцыйным акаўнце Луўра ў Twitter: яны змясцілі выяву вядомай карціны Леанарда да Вінчы «Мона Ліза», на якой знакамітая Джаконда апранулая ў майку зборнай Францыі. Падпісчыкі высока ацанілі такі ход: краіна маштабна адзначае прысваенне тытулу чэмпіёнаў свету па футболе, які іх каманда заваявала другі раз за гісторыю спаборніцтваў.

Нестандартны музей пад назвай «Sweet Art» («Салодкае мастацтва») адкрыўся гэтымі днямі ў Лісабоне. Партугальцы пазіцыянуюць яго як першы ў свеце музей шчасця: паглыбляць наведнікаў у гэты стан будуць прыемныя адчуванні ад узаемадзеяння з гіганцкімі ласункамі. Штучныя прысмакі разлічаны як на дзіцячую, так і на дарослую аўдыторыю: аматары правесці час у салодкай краіне знаходзяцца сярод прадстаўнікоў розных узростаў. Музей, які працуе да верасня ў тэставым рэжыме, прапаноўвае вусем тэматычных пакояў, кожны з якіх адначасова з'яўляецца фотазонай. У яго сценах можна нырнуць у басейн з гіганцкімі зэфіркамі-маршмэлаў, адпачыць у ванне з рознакаляровымі дражэ, пакатацца на каруселі з цукерак і пасадзіць на велізарных эскімо. «Ажывіць» экспанаты дапамогуць акуляры віртуальнай рэальнасці.

На знакамітым аўкцыёне Sotheby's за 570 тысяч долараў пайшла з малатка карта казачнага лесу, намалёваная ілюстратарам кніг Алана Мілна Эрнэстам Шэпардам у 1926 годзе. Карта Стоакровага лесу, знаёмая дзецям з розных пакаленняў па ілюстрацыях да кніг пра прыгоды медзведзяціны Віні-Пуха і яго сяброў, — гэта арыгінальны малюнак памерам 380 на 449 мм. Яго адметнасць у тым, што, па некаторых меркаваннях, у стварэнні карты браў удзел сын пісьменніка Алана Мілна Крыстафер Робін, вядомы як адзін з галоўных персанажаў казак «Віні-Пух» і «Дом на Пухавым узлеску». Доказ гэтай тэорыі — дзіцячы подпіс пад картай: «Намалёвана мною, а містар Шэпард дапамагаў».

Агляд цікавінак ад Дар'і ЧАРНЯЎСКОЙ

З розгаласам на ўвесь свет:

АД ПАЧАТКУ

— Цяперашні форум сабраў у Віцебску прадстаўнікоў больш за сорок краін. Акрамя найбліжэйшых суседзяў да нас прыехалі госці з Вялікабрытаніі, Канады, Паўночнай Карэі, Егіпта, Калумбіі і Гвінеі. Гэта несумненна пацвярджае душэўную шчодрасць беларусаў, гасцінных і адкрытых для сяброўства з усім светам, талерантнасць славянскіх народаў, — адзначыў падчас адкрыцця фестывалю Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка. — У Беларусі рады сустрэцца замежных гасцей, прымаць у сваю вялікую фестывальную сям'ю ўсіх, хто едзе з чыстымі думкамі і добрымі намерамі. Мы шчаслівыя, што з кожным годам такіх людзей становіцца толькі больш, а іх знаёмства з Беларуссю працягваецца таксама ў іншых гарадах і рэгіёнах.

Усё трэба захаваць: своеасаблівым сімвалам гэтага жадання стаў уручаны Прэзідэнту Беларусі пояс-абярэг — галоўны дар мужчыну ў славянскіх народаў.

Большасць музычных нумароў у гэтым канцэрце былі прысвечаны Году малой радзімы, што яшчэ раз пацвярджае: Віцебск на некалькі ліпенскіх дзён стаў Радзімай мастацтва для многіх народаў.

І ёсць імкненне, каб так было яшчэ доўга. Нездарма ж і конкурсная праграма для дзяцей, якія дэманструюць сваё майстэрства. А калі вырастаюць, прыязджаюць у Віцебск ужо артыстамі. Не выключана, што мы яшчэ пабачым на фестывалі ўладальніка Гран-пры XVI Міжнароднага дзіцячага музычнага конкурсу «Віцебск-2018» Аляксандра Балабанова з Украіны, які на працягу двух дзён дэманстраваў унікальныя вакальныя здольнасці.

Фестываль пачаў зачароўваць з самага адкрыцця: Эмір Кустурцыца, Алег Меньшыкаў, Наталія Арэяра і іншыя вядомыя зоркі з розных краін свету.

НА ПЛОШЧЫ ЗОРАК

Сёлета ў Віцебску каля Летняга амфітэатра з'явілася іменная пліта народнай артысткі Казахстана Розы Рымбаевай. Цырымонія адкрыцця памятнага знака сабрала нямала прыхільнікаў творчасці артысткі. Роза Рымбаева стала чатырнаццатым прадстаўніком, чыё імя заняло пачэснае месца на сімвалічнай Плошчы зорак.

— Для мяне вялікі гонар мець сваю зорку побач з зоркамі вялікіх людзей, у многіх з якіх я вучылася, — падкрэсліла Роза Рымбаева. — Гэта прызнанне любові ўсяму казахстанскаму народу, нашаму творчаму свету. Але такая ўзнагарода і да многага мяне абавязвае: трэба апраўдваць гэтую зорку. Многія маладыя таленты, якія ўдзельнічалі ў «Славянскім базары», сёння яркія зоркі казахстанскай эстрады і на сусветным узроўні ўслаўляюць сваю краіну і яе творчасць. У Беларусь я прыязджала яшчэ ў гады Саветаў Саюза, у мяне было шмат гастроляў па сталіцах рэспублік. І ў Беларусі заўсёды вельмі цёпла прымалі. Пакуль будучы запрашаць, я гатовая прыязджаць сюды зноў і зноў.

Сёлета спаўняецца 43 гады з моманту, калі Роза Рымбаева ўпершыню выйшла на вялікую сцэну. Нягледзячы на такую працяглую кар'еру, яна застаецца адной з самых запатрабаваных спявацкаў Казахстана.

— Зорка Розы Рымбаевай натхніць маладых артыстаў на такое ж шчырае і аддае служэнне мастацтву, якое дэманструе сама народная артыстка Казахстана, — падкрэсліў міністр культуры Рэспублікі Беларусь Юрый Бондар. —

Роза Рымбаева на Плошчы зорак.

Спявачка сапраўдны адданы сябра нашай краіны. Сваім талентам, плённай творчай дзейнасцю яна робіць асабісты ўнёсак ва ўмацаванне сяброўства і супрацоўніцтва паміж брацкімі народамі Беларусі і Казахстана.

На адкрыцці фестывалю артыстцы была ўручана спецыяльная ўзнагарода Прэзідэнта Беларусі «Праз мастацтва — да міру і ўзаемаразумення».

КОНКУРСНЫ ФАРМАТ

Галоўнай інтрыгай «Славянскага базару ў Віцебску» сёлета стаў XXVII Міжнародны конкурс выканаўцаў эстраднай песні «Віцебск-2018». Пераможцаў не называлі да апошняга, вынікі былі агучаны

Падчас конкурсу маладых выканаўцаў.

толькі ўвечары 16 ліпеня. За Гран-пры ў межах конкурсу змагаліся маладыя спявакі з 21 краіны. Прыехалі нават артысты з афрыканскіх Гвінеі і Егіпта, а таксама з далёкіх Кубы і Мексікі.

Першы фінал у летнім амфітэатры прайшоў 14 ліпеня, на гэтым канцэрце канкурсанты спявалі музычныя кампазіцыі ў суправаджэнні Нацыянальнага акадэмічнага канцэртнага аркестра Бе-

ларусі пад кіраўніцтвам Міхаіла Фінберга і выконвалі песні славянскіх кампазітараў.

Заўважна, што рэпертуар, які выкарыстоўвалі ўдзельнікі конкурсу, адыходзіць ад традыцыйнага эстраднага фармату. Сёлета канкурсантка з Грузіі праспявала «Зязюлю» Віктара Цоя, а спявак з Малдовы выканаў «Абдымі» Святаслава Вакарчука. Гучалі таксама кампазіцыі Сасо Паўліяшвілі, Валерыя Меладзе і Райманда Паўлса. Расіянка Аляксандра Карабешкіна нечакана стала спяваць па-польску, выканала песню «Далоні». І было б так натуральна, каб у рознагалосці моў конкурсу гучала беларуская...

На другім канцэрце фіналу, які адбыўся ўвечары 15 ліпеня, удзельнікі выконвалі сусветныя хіты пад фаннаграму «-1».

Уладальнікам Гран-пры міжнароднага конкурсу выканаўцаў эстраднай песні «Віцебск-2018» стаў румынскі спявак Марчэл Рошка. Артыст вярнуўся дадому са спецыяльнай стагуеткай «Ліра» і 20 тысячамі долараў ЗША. 1-ю прэмію конкурсу (15 тысяч долараў) заваяваў 23-гадовы спявак з Казахстана, студэнт Нацыянальнай акадэміі мастацтваў Amre (Ернар Садзірбаеў). Дарэчы, Марчэр Рошка і Ернар Садзірбаеў набралі ў вакальным саборніцтве аднолькавую колькасць балаў — 156. На прэс-канферэнцыі, прысвечанай конкурсу, старшыня міжнароднага журы, народны артыст Расіі, Малдовы, Украіны Аляксандр Марозаў падкрэсліў, што абодва выканаўцы — годныя артысты, і ён марыць, каб у будучыні яны спявалі яго песні.

2-ю прэмію (10 тысяч долараў) журы прысудзіла ўкраінцы Мілі Ніціч (набрала 154 балы). У 17 гадоў дзяўчына стала салісткай аркестра ў горадзе Хмяльніцкім, а ў 2009 годзе атрымала спецпрыз (15 тысяч долараў) журы прысудзіла ўкраінцы Мілі Ніціч (набрала 154 балы). У 17 гадоў дзяўчына стала салісткай аркестра ў горадзе Хмяльніцкім, а ў 2009 годзе атрымала спецпрыз

Аляксандра Карабешкіна. Расійская канкурсантка таксама стала ўладальніцай спецыяльнай прэміі «Славянская надзея». Кубінка Рэбэка Эмбіль атрымала спецыяльную прэмію імя Уладзіміра Мулявіна «За лепшае ўвасабленне нацыянальнай тэмы, высокае выканальніцкае майстэрства». Грузінка Тамрыко павязе дамоў на памяць пра Віцебск спецпрэмію тэлерадыёкампаніі «Мір».

ГАЛОЎНЫ ВЕКТАР

У межах «Славянскага базару» прайшлі не толькі забаўляльныя мерапрыемствы. Так, напрыклад, былі абмеркаваны пытанні стану сучаснай культуры і мастацтваў. Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь сумесна з Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусі і Выдавецкім домам «Звязда» правялі круглы стол на тэму «Культура і мастацтва як крыніца развіцця духоўна-маральных каштоўнасцяў. Роля СМІ ў фарміраванні агульнай культурнай прасторы славянскіх народаў».

— Апошнім часам на тэрыторыі ўсходнеславянскіх дзяржаў чамусьці не вельмі модна стала гаварыць пра тое адзінства, якое ў нас калісьці было, пра нашы агульныя карані, гэта тэма чамусьці гучыць не так моцна, як павінна, — адзначыў падчас круглага стала першы намеснік міністра інфармацыі Павел Лёгкі. — Але ў нас найбагацейшая агульная культура, а таму ёсць што захоўваць і развіваць і пра што гаварыць.

Удзельнікі круглага стала адзначылі, што гэтакім спрыяе фестываль «Славянскі базар».

— Для мяне фестываль — гэта жыццё. Калі сюды прыязджаеш кожны год, то ўлюбляешся ў сам працэс. Кожная песня тут прахляла маленькае жыццё, — падкрэсліў народны артыст Беларусі Анатоль Ярмоленка. — Самае галоўнае сёння — захаваць атмасферу ўзаемаразумення, якая зарадзілася тут у самым пачатку. Менавіта яна адрознівае фест ад многіх іншых. Ведаецца, чым яшчэ ўнікальны «Славянскі базар»? Падчас фестывалю ў Віцебску няма недаступных зорак, тут усе адкрытыя для размоў, разважанняў. Можна на вуліцы сустрэць артыста і проста па-чалавечы з ім пагаварыць. Няхай кожны ведае гэта і, магчыма, прыдзе паглядзець наступны раз на рамантычны горад на Дзвіне.

Замежныя госці таксама падкрэслівалі дух адкрытасці «Славянскага базару» і заўважалі пэўныя дэталі, якіх ім не хапала ў сваіх краінах у межах развіцця таго ж фестывальнага руху. Напрыклад, расійскі рэжысёр і прадзюсар Ліна Арыфуліна прызналася, што шкадуе наконт таго, што раней не прыязджала на фестываль у Віцебск, бо тут няма пафасу і перад жывым гукам усе роўныя. Госця падкрэсліла бездакорную арганізацыю на ўсіх узроўнях і заявіла, што бачыць шмат магчымасцяў для супрацоўніцтва.

Старшыня Міжнароднага фестывалю вакалу і музыкі для моладзі «Rīga Symphony» Алена Швілле (Латвія) адзначыла, што яе музычнаму фесту ёсць чаму павучыцца і што пераняць ад арганізатараў «Славянскага базару»: «Ваш фестываль — унікальная з'ява, аналагаў якой у Еўропе я не ведаю, ён уразлівы і творчы, дзе ўсё гучыць, ствараецца і паказваецца на шматлікіх выстаўках. Я настолькі «загарэлася» ўбачаным, што ўжо двойчы праводзіла нацыянальны адбор на конкурс маладых выканаўцаў, а на лета планую агульны прыбалтыйскі адбор для Літвы, Латвіі і Эстоніі».

Удзельнікі круглага стала звярнулі ўвагу таксама на якаснасць арганізацыі фестывалю, падкрэсліўшы, што захаваць фестываль — гэта палова справы, неабходна яшчэ з год у год трымаць планку, развівацца і рухацца наперад.

галоўныя набыткі Беларусі на «Славянскім базары ў Віцебску»

— Сёння падобныя мерапрыемствы часта ладзяцца шмат дзе, але якасць далёка не заўжды адпавядае заўяленаму ўзроўню, — адзначыў у межах круглага стала віцэ-прэзідэнт Сусветнай асацыяцыі фестывалю

З АКЦЭНТАМ НА НАЦЫЯНАЛЬНЫ КАЛАРЫТ

Часта «Славянскі базар» успрымаюць як музычны фестываль. Але гэта не так. За межамі Летняга амфітэатра жыццё віруе. Музыканты, тэатралы, танцоры, мастакі — усе разам ствараюць атмасферу грандыёзнага свята. Калі ішпацыруеш па горадзе, з'яўляецца адчуванне, што патрапіў у абсалютна іншы свет, дзе ўсе аб'яднаныя мастацтвам, любоўю, жыццём.

Віцябляне і госці маглі паўдзельнічаць у адкрытым абласным турніры нацыянальных танцаў і свяце-конкурсе народнага традыцыйнага касцюма. На турніры па танцах артысты звярнуліся да ўзораў харэаграфічнага мастацтва з рамантычнымі назвамі, такімі як «Каханачка», «Ночка», «Субота», «Кракавяк», «Ойра», «Падэспань», «На рэ-

У межах фестывалю прайшлі дні карэйскага кіно, а рэжысёр Эмір Кустурцыца прэзентаваў драму «Па млечным шляху».

Музычныя канцэрты — на любы густ: можна было паслухаць выключна славянскую музыку ці адправіцца на канцэрт любімага артыста альбо калектыву. Па водгукках наведнікаў канцэртаў, самым арыгінальным і дынамічным было выступленне Кубанскага хору, а самым цёплым і душэўным стаў юбілейны канцэрт Ігара Лучанка.

АПЛАДЫСМЕНТЫ

Сёлета Летняму амфітэатру споўнілася 30 гадоў, таму цырымонія закрыцця была асабліва святочная: кожны артыст, хто выступаў у канцэрце, дзякаваў публіцы, усёй Беларусі за магчымасць выступаць на легендарнай сцэне.

— 30 гадоў таму я выступіла ўпершыню на гэтай сцэне. І ганаруся тым, што «Славянскі базар» не забыты, — адзначыла на закрыцці заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Іна Афанасьева. — Кожны год я прыязджаю сюды і атрымліваю сапраўднае задавальненне ад усяго, што адбываецца.

Канцэрт закрыцця сабраў на сцэне вялікую колькасць знакамітых і любімых артыстаў: Аляксандр Малінін, Аляксандр Буйноў, Дзіяна Гурцкая, Іна Афанасьева, Руслан Аляхно і многія іншыя. Спявачка Тамара Гвердцытэлі прэзентавала новую песню. А легендарны Раберціна Ларэці, вядомыя такія сусветнымі хітамі, як «O sole mio», са сцэны падзяліўся ўражанымі пра «Славянскі базар» і Беларусь у цэлым:

— Віцебск — горад неверагоднай прыгажосці і сціпласці. Вы жывяце ў раі, я бачу кіламетры выдатных некранутых лясоў. Беларусь — адна з самых прыгожых краін, якія я калі-небудзь наведаў...

Горад вяртаецца да звыклага рэжыму жыцця, а арганізатары ўжо прадумваюць, якім будзе наступны фестываль.

Вікторыя АСКЕРА

Павел Лежкі і Павел Сухарукаў падчас круглага стала.

(WAF), дырэктар фэстаў «Ezerski Biseri» і «Asterisks» у Македоніі Мар'ян Катароскі. — Таму, я лічу, надзвычай важна, што «Славянскі базар у Віцебску» падтрымліваецца дзяржавай і дэманструе міжнародны ўзровень, да якога трэба імкнуцца.

Галоўны дырэктар Выдавецкага дома «Звезда» Павел Сухарукаў падкрэсліў, што ва ўсе часы трэба не толькі разумець сучасныя культурныя і інфармацыйныя тэндэнцыі, але і ўкладаць душу і розум у тое, што робіш: ці гэта мастацкая творчасць, ці матэрыял пра яе ў СМІ.

ШМАТУЗРОЎНЕВАЕ ПАРТНЁРСТВА

Традыцыйна на «Славянскім базары» арганізавалі дзень Саюзнай дзяржавы, у межах якога адбылося шмат разнастайных мерапрыемстваў: ад ускладання кветак да Вечнага агню ў гонар савецкіх воінаў-вызваліцеляў, ветэранаў і падпольшчыкаў Віцебшчыны да наведвання сядзібы мастака Ільі Рэпіна.

Ад новых праектаў саюзных праграм да магчымасці рэгулявання кошту на праезд чыгуначным транспартам па тэрыторыі Саюзнай дзяржавы. Намеснік Дзяржсакратара Саюзнай дзяржавы Мікалай Корбут падкрэсліў, што ў полі дзейнасці Пастаяннага камітэта застаюцца разнастайныя і важныя праекты: эканамічныя, асабліва ў сферы высокіх тэхналогій, сацыяльныя, адукацыйныя, маладзёжныя.

— Мы з калегамі, нашай творчай інтэлігенцыяй, безумоўна, будзем працаваць над тым, каб разнастаіць творчую частку праграмы Дня Саюзнай дзяржавы на «Славянскім базары ў Віцебску». Напоўніць яе новымі творчымі праектамі дапамогуць лаўрэаты прэміі Саюзнай дзяржавы ў галіне літаратуры і мастацтва розных гадоў, — падкрэсліў Мікалай Корбут.

Сёлета ў Віцебску ў асобнай выстаўцы ў будынку Віцебскага мастацкага музея прадставілі экспанаты Валагодскага музея карункаў і карункавай фабрыкі «Сняжынка». Тут жа прайшоў паказ калекцыі адзення. Мадэлі дэманстравалі дзіўныя ўборы з лёну ад беларускіх дызайнераў, а таксама разнастайныя сукенкі, аздобленыя валагодскімі карункамі. Кожны выраб унікальны. Жакеты, манто і палярына шыкоўна спалучаюцца з сучаснымі сукенкамі. Плануецца, што ў наступным годзе выстаўка зробіць падарожжа па ўсіх абласных гарадах Беларусі. Акрамя карункаў, плануецца прывезці ў Беларусь валагодскі роспіс і разьбу па дрэве.

Падчас канцэрта на сцэне Летняга амфітэатра былі ўручаны дыпломы ад Пастаяннага камітэта Саюзнай дзяржавы. Сярод узнагароджаных — беларуская артыстка Алена Ланская.

Выступае Эмір Кустурцыца.

чаньку» і іншых. Многія рухі танца ўдзельнікі турніру вывучалі з дапамогай спецыялістаў-вясцоўцаў Віцебшчыны. Напрыклад, так узнік танец з арыгінальнай назвай «Крыўлянская кадрыля» з Талачынскага раёна альбо танец калектыву з Янковічаў, які танцоры паставілі паводле распаведу 80-гадовага жыхара вёскі.

На свяце-конкурсе народнага традыцыйнага касцюма «Сцяжкі майстэрства» майстры прадставілі рэканструяваныя традыцыйныя строі розных раёнаў і саслоўяў: народны, шляхетны, верхнюю вопратку і абрадавы строй. Таксама ўдзельнікі паказвалі майстэрства ў тэхналогіі вырабу, праводзілі майстар-класы. Да касцюмаў прыкладаліся аксесуары: галаўныя ўборы, упрыгажэнні.

Запамінальным стаў IV Фэст вулічнага мастацтва «На сямі вятрах», які ўразіў буйствам колераў і мерапрыемстваў. Фаер-шоу, ветраныя танцы, квэст-перформансы, вулічныя спектаклі — і гэта далёка не ўсё, што маглі пабачыць жыхары і госці Віцебска ў выкананні артыстаў з розных краін свету.

Горад майстроў, як заўсёды, разгарнуўся з размахам. Гліняныя і саламяныя вырабы, упрыгажэнні, дызайнерскае адзенне... Многія майстры праводзілі майстар-класы, і наведнікі маглі самі паспрабаваць стварыць той жа жбан ці сплесці з саломы невялічкую скульптуру. У межах Горада майстроў праходзіў Міжнародны конкурс па кераміцы і ганчарстве «Гліна спявае».

Асаблівай увагай карыстаўся «Лялечны квартал». Усе пастаноўкі як для маленькіх дзетак, так і для дарослых прайшлі з аншлагам. Дырэктар Беларускага тэатра «Лялька» Аляксандр Грыгор'еў расказаў, што сёлета ў Віцебск прывезлі самую моцную пастаноўку, праз якія глядачы маглі зразумець тэндэнцыі тэатральнага мастацтва, што існуюць у свеце.

Усе зоркі Славянскага базару. Пад заслонку.

ВОДГАЛАС БОЛЮ ПАД РОДНЫМ НЕБАМ

Калі пісьменнік звяртаецца ў сваёй творчасці да асэнсавання тэмы мінулага, то гаворка вядзецца пра гістарычную прозу. Аднак у нашай літаратуры ёсць тэма, якая нібы не залежыць ад часовай аддаленасці і ніяк не пераўтвараецца ў гістарычную: тэма Вялікай Айчыннай вайны. Мабыць, таму, што для некалькіх пакаленняў беларусаў у гэтым зашмат асабістага, звязанага з лёсам сям'і.

«Шмат розных войнаў пракацілася па Беларусі, але толькі пра гэтую ўсе казалі — Вайна, і загалюная літара храбусцела на зубах пылам цяжкіх дарог». Такой трапнай заўвагай пачынаецца адно з апавяданняў Эльвіры Вашкевіч з новай кнігі «Рэха» («Эхо», «Чатыры чвэрці», 2018). Празічны зборнік мае вельмі змястоўную назву: тое, што мы сёння можам распавесці пра вайну, сапраўды ўжо толькі рэха. Яно яшчэ доўга будзе гучаць пад нашым небам. І чуйны творца здольны вылучыць у гэтым шматгалосым водгулле значнае, незабыўнае, істотнае.

Эльвіра Вашкевіч не апісвае ваенных аперацый, мы не сустранем тут батальных сцэн і людзей у форме. Галоўныя героі — не тыя, хто пайшоў на фронт, а тыя, хто застаўся чакаць. Маленькі хлопчык Рыгорка, якому давялося стаць дарослым у шэсць гадоў, каб клапаціцца пра кволю і непрыстасаваную да жыцця маму (і ён, дарэчы, выдатна з гэтым справіўся), неаднойчы сустракаецца на старонках кнігі, хаця і выступае ў розных творах пад рознымі імёнамі. У кнізе ўвогуле шмат дзяцей — кемлівых, адказных, моцных і не па гадах сур'ёзных. Збіральны вобраз пакалення бязбацькавічаў, якое не толькі на працягу ўсяго жыцця чула рэха вайны, але і перадало яго ў ментальную спадчыну сваім дзецям і ўнукам.

Ёсць, вядома, і іншыя героі. Напрыклад, летуценны настаўнік рускай мовы і літаратуры Славік, які марыў пра ўрачыстую геройскую смерць за радзіму і мару сваю ўрэшце спраўдзіў. Альбо Федзька-алкаш, за няглымым знешнім выглядам якога цяжка было разгледзець «ардэнаносца, камандзіра Чырвонай Арміі, чалавека, якому былі ўдзячныя многія» за ратаванне жыцця, высакародства і неабыхавасць...

У апавяданнях Эльвіры Вашкевіч прываблівае паймаўшэ прадуманая кампазіцыя. Сюжэт складаецца з падзей, што адбываюцца ў рэальным часе, аднак у канцы твора мы бачым герояў праз многія гады, ужо ў зусім іншых абставінах. Паважныя бабулі і дзядулі распавядаюць унукам аб жадлівых умовах выжывання ў эвакуацыі ўсяго толькі як аб прыгодах юнацтва. Сыну Рыгора Міхайлавіча (таго самага хлопчыка Рыгоркі) не верыцца, што можна было варыць суп і кашы з суслікаў. І ўжо зусім неверагодна гучыць, што выключна дзякуючы гэтым жывёлінам яго тага і бабуля выжылі ў засушлівых казахстанскіх прасторах.

Дарэчы, жывёльная тэма гучыць яшчэ ў некалькіх творах, а сімпатыя аўтаркі да катой відавочная, надта часта яны «заскокваюць» у сюжэт нароўні з людзьмі. Котка Муська, напрыклад, цаной уласнага непрыкметнага існавання выратавала сям'ю, у якой жыла, ад галоднай смерці ў блакадным Ленінградзе, ахвяруючы сваёй штодзённай здабычай — пацукамі. А вогненна-руды кот Мінька сваімі лекарскімі здольнасцямі і мудрымі гімнастычнымі хітрыкамі вылечыў хлопчыку хворую руку.

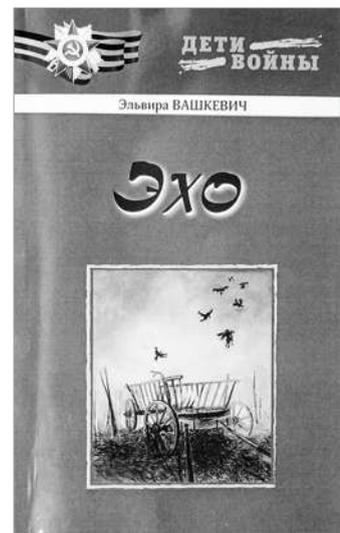
У кожным апавяданні два часавыя пласты, і ў кожным з іх — свой галоўны герой. У 1940-х гэта зачараваны пазэзія Славік, а ў пачатку 2000-х — нямоглая старая, якая доўгімі восеньскімі вечарамі згадвае напам'яты радкі няскладных вершаў даўняга суседа. Хто пазнае ў ёй дзесяцігадовую дзяўчынку, закаханую ў таго самага Славіка, аблічча якога ўжо даўно сцерлася з яе памяці?

Асаблівым каларытам вылучаюцца апавяданні «Спёка», «Шпулька нітак» і «Чатыры жыцці Боранькі Элентоха», прысвечаныя яўрэйскай тэме. Дасціпныя дыялогі з характэрнай лексікай і фразеалогіяй, жыццёвая мудрасць старых яўрэйў, бязмежная любоў да сваёй сям'і і перададзены на генетычным узроўні недавер да іншых... І, безумоўна, гэта, расстрэльная Яма, незагойныя раны памяці. Сюжэт апавядання «Спёка» разгортваецца адначасова на двух узроўнях:

у жыцці галоўнага героя старога прафесара Гельмута фон Лаўбэ і ў яго снах, якія на самай справе аказаліся надзейна схаванымі ўспамінамі. Пакручастыя шляхі падсвядомых асацыяцый прывялі паважанага нямецкага прафесара фон Лаўбэ да сустрэчы з маленькім спалоханым хлопчыкам Меірам, якому ўдалося выжыць падчас расстрэлу яўрэйў у акупаванай Беларусі. Меіра ўсынавілі і з любоўю выгадавалі ў сям'і афіцэра СС, і памяць вельмі доўга бараніла псіхіку мужчыны ад гэтай сустрэчы з самім сабой.

Нягледзячы на тое, што ў многіх творах, змешчаных у кнізе, сустракаюцца вельмі падобныя вобразы і сцэны, кожны з іх мае сваю інтанацыю, свой свет. Спакойны, ураўнаважаны стыль, трапныя мастацкія дэталі, дзякуючы якім кожны герой набывае непаўторнае аблічча, стрыманы гумар і пашана — і да тых, хто чакаў і не дачакаўся, і да тых, хто абяцаў вярнуцца і не вярнуўся.

Наталія НАРУТОВІЧ

Звычка (не)быць шчаслівымі

Часам бывае, што трапляеш у кнігу — нібы ў пакой з крывымі люстэркамі, дзе бачыш камічныя абліччы сучаснасці. Іншы раз нібы трапляеш у найскладанейшы кватэрны квэст, дзе аўтарская задума настолькі цьмяная, што ключ ад самых галоўных дзвярэй можна так і не адшукаць... І ўсё гэта па-свойму цікава. Аднак усё-ткі самыя лепшыя чытацкія ўражанні — калі з аўтарам на адной хвалі, паглыбляешся ў сюжэт, нібы ў прахалодную марскую ваду.

Менавіта гэта чакае таго, хто возьме ў рукі новую кнігу Анатоля Разановіча «Танга ля мора» («Танго у моры», Выдавецкі дом «Звязда», 2018), у якую ўвайшлі аднайменны раман і аповесць «Аб чым іграе піяніст». Абодва творы вельмі розныя — і на сюжэтна-тэматычным узроўні, і на псіхалагічна-настраёвым. Калі раман увадзіць чытача ў стракаты свет разнастайных праяў мыслення сучаснага чалавека на фоне дэтэктыўнай гісторыі, то аповесць прапаноўвае прыслушацца да тужлівых мелодый каханна і адзіноты. Аб'ядноўвае сюжэты хіба толькі мора, пошум якога наводзіць філасофскі роздум на галоўных герояў.

Танга ля мора — прыгожая метафара нязбытнай мары пра вечнае шчасце. Беларускі тэлежурналіст Алег Рублёў і ўнучка багатага калекцыянера бурштынавых вырабаў Крысціна Бжэнькоўска выраслі разам знайсці забойцу дзеда дзяўчыны. Пошукі адказаў прывялі іх са старога дома з патаемнымі пакоямі да патанулага падчас Другой сусветнай вайны нямецкага карабля, на якім вывозіліся музейныя каштоўнасці, у тым ліку і вырабы мастацтва з бурштыну. Алег і Крысціна багата часу бавяць у размовах пра жыццё, каханне, палітыку, будучыню... Часам, праўда, аўтар так настойліва паварочвае дыялагічную плынь у патрэбны для далейшага развіцця сюжэта кірунак, што чытача хочацца запратаставаць: фразы страчаюць наатуральнасць жывога маўлення, і перастаеш верыць у створаную пісьменнікам рэальнасць.

Героям урэшце ўдаецца разгадаць бурштынавую загадку, а вось узаемныя пачуцці не становяцца пачаткам новай шчаслівай гісторыі, пакідаючы горкі прысмак незваротнасці. Аднак гэта не галоўнае ў рамане, як, дарэчы, і сама дэтэктыўная лінія. У творы вельмі шмат аўтарскіх адступленняў і маналогаў герояў, дзе яны выказваюць сваё ўспрыманне сучаснасці. Нягледзячы на тое, што СССР і паняцце «выхадзец з Савецкага Саюза» выкарыстоўваецца ў творы даволі часта, героі не жывуць мінулым: і злодзеі, і дабрадзеі. Мы сустраем на старонках імёны сучасных еўрапейскіх палітыкаў, актыўнае абмеркаванне праблем міграцыі і талерантнасці, асэнсаванне ролі СМІ ў фарміраванні светапогляду чалавека XXI стагоддзя. Галоўны злодзей Станіслаў Шалецкі, пазбаўлены сентыментальнага ўспрымання мінулага і веры ў лепшую будучыню, увогуле перакананы, што самы надзейны спосаб вырашэння любой праблемы — сіла зла, гвалт.

Ад Шалецкага цягнецца сюжэтная нітка да падзей на тэрыторыі акупаванай Беларусі. Падчас Вялікай Айчыннай вайны ён быў паліцаем, меў дачыненне да многіх жорсткіх распраў з мясцовым насельніцтвам. Аднак споведзь яго жонкі прадстаўляе нам не гісторыю, апісаную ў падручніках, а гісторыю чалавечай штодзённасці, калі кожная хвіліна жыцця вымагае адзіна правільнага погляду, слова, учынку. Тое, што ў творы, дзе героі даюць ацэнку палітычным поглядам

Марын Ле Пен, вялікая ўвага прысвечана падзеям 1939—1945 гг. (і менавіта ў гэтым часе героі знаходзяць адказы на многія пытанні), яшчэ раз пацвярджае думку, наколькі актуальнай застаецца для нашых сучаснікаў тэма той вайны.

Крысціна ў выніку замаху на яе жыццё апынаецца ў інвалідным крэсле і пераязджае да маці ў Амерыку. Алег, са спустошанай душой і разбітым сэрцам, вяртаецца ў Беларусь. І ўсё, што ім застаецца, — успамін пра пачуццёвае танга ля мора. Гэты рамантычна-скрушны матыў стварае своеасаблівую мастацкую раўнавагу забытага дэтэктыўнага лініі, у якой раскрываецца чалавечая жорсткасць і небяспека гардыні.

Затое аповесць «Аб чым іграе піяніст» цалкам прысвечаная тэме каханна. Беларускі бізнесмен Андрэй нечакана для сябе самога знаходзіць ва ўтульным польскім рэстаранчыку на баржы цікавага суразмоўцу, таленавітага піяніста пана Тадэвуша, і каханую — спявачку Марту, якая падпрацоўвае там вечарамі. Андрэй з прыемнасцю слухае музыку ў выкананні немаладога ўжо пана Тадэвуша, і гэта

вельмі добра кладзецца на яго роздумы перыяд у жыцці: ён захлынаецца пшшчотай каханна да Марты. Чытач (як і галоўны герой) нават і не здагадваецца, што перад ім класічны любоўны трохкутнік, бо яго новых знаёмых з рэстарана на баржы аб'ядноўвае не толькі музыка, але і шлюбныя колцы...

Такім чынам, няспешная сюжэтная плынь набывае нечаканы паварот, і ўсе фразы, прамоўленыя героямі, паўстаюць у новым святле. У творы вельмі шмат тэкстаў песень, якія нібы прадвызначаюць далейшае развіццё падзей, супадаюць альбо, наадварот, кантрастуюць з настроем галоўнага героя. Для таго каб дазволіць сабе быць шчаслівым з каханай жанчынай, герою трэба адмовіцца ад ранейшага жыцця, што ён пакінуў на радзіме, у Беларусі. Вырасціць гэтую маральную праблему няпроста, бо таму, з кім давядзецца развітацца, каго прыйдзецца пакінуць у мінулым, будзе балюча. У аповесці паміж радкоў увесь час гучыць сцвярдженне: мы не маем звычкі быць шчаслівымі, баімся мяняцца, пераадольваць межы. Менавіта таму і Андрэй, калі зрабіў свой выбар на карысць каханна, адчуў не палёжку, а «страх з непрывычкі жыць так, як хочаш».

І ў рамане, і ў аповесці, такіх непадобных на тэматычным узроўні, пісьменнік пакідае сваіх герояў сам-насам з адказнасцю за здзейснены жыццёвы выбар. Мы не ведаем, будучы яны рухацца наперад, ці, ачوماўшыся ад эмацыянальных імпульсаў, кінуцца даганяць такое ўтульнае і знаёмае мінулае. У кожнага з нас ёсць сваё «танга ля мора». Пытанне толькі ў тым, што яно для нас цяпер: успамін, рэальнасць, мара, надзея?.. Новая кніга Анатоля Разановіча, безумоўна, прымусяць над гэтым задумацца.

Наталія НАРУТОВІЧ

Не забываем летуцець...

Нямала сярод творцаў тых, чый лёс склаўся трагічна! Існуе меркаванне, што «прафесія» пісьменніка — самая небяспечная, гэта пераканаўча даводзіць Грыгорый Чхарцішвілі ў папулярным даследаванні «Пісьменнік і самагубства» (Масква: Захаров, 2013).

У такім разе галоўнае пытанне да творцы: ці ўплывае ён праз уласныя творы на тое, як укладаецца ягоная жыццё?

*Як раніца прыйшла і сонца ўстала,
Дык засталася назаўжды ў раі.
Анёлы яе здольнасць скарысталі
Прыдумваць цудадзейныя краі...*

Гэтыя радкі належаць п'яру Святланы Явар. Цяпер яны падаюцца прарочымі. Сёлета ў ліпені паэтэса магла б адсвяткаваць сваё 50-годдзе. Але ў чэрвені 2011 года яе не стала. Згаданае чатырох-радкоўе Святлана напісала незадоўга да сваёй раптоўнай смерці. У яе паэзіі шмат вершаў, дзе яна нібыта прадбачыла свой нешчаслівы адзінокі лёс, заўчасны сыход. Гляджу на фотаздымкі, што суправаджаюць шматлікія публікацыі, і згадваецца «ружа-кветка» з народных песень: такая ж кідкая прыгажосць. Бездакорны круглы твар, яркія цёмныя вочы і выразныя дугамі чорныя бровы над імі, поўныя, яскрава акрэсленыя вусны, цёмна-каштанава пышныя валасы. Ды і розумам Бог не пакрыўдзіў: таленавітая паэтэса і празаік, Святлана таксама аўтар шматлікіх навуковых публікацый, цікавых артыкулаў на старонках айчыннага друку пра пісьменнікаў, мастакоў, навукоўцаў. Яе п'яру належаць і пераклады з польскай і англійскай моў.

...Ці маюць рацыю фаталісты? Кожны чалавек сам вызначае свой лёс, ці лёс яго прадвызначаны яшчэ да нараджэння? І ў сусветнай, і ў айчыннай літаратуры — безліч прыкладаў, калі паэты апісвалі смерць ці жудасныя падзеі, якія потым адбыліся з імі ў рэальнасці. Як вызначыць гэтую з'яву? Спрацоўвае абвостраная інтуіцыя, нярэдка ўласцівая людзям з тонкай псіхічнай арганізацыяй? Падзеі, якія маюць надарыцца ў недалёкай будучыні, кідаюць перад сабой «цень», і чалавек з чулым душэўнымі «рэцэптарамі» можа яго «ўлавіць»? Ці, наадварот, пэўныя падзеі адбываюцца таму, што іх «праграмуюць», тым больш калі пры гэтым вызваляецца магутная творчая энергія (ёсць жа ў народзе выраз: пра воўка памоўка — а воўк і ў хатку)? А можа, гэта ўзаемаўплывовы працэс?..

Святлана Явар — аўтар двух зборнікаў паэзіі: «Раніца ў туманах» (Мінск: Б-ка часоп. «Малодосць», 1994) і «Белы месяц» (Мінск: Маст. літ., 1994). Падрыхтаваны да друку трыце яе зборнік пад назвай «Дзівосны сад», які неўзабаве пачынецца свет. У ім, акрамя ранніх вершаў, і творы апошніх гадоў жыцця пісьменніцы — яны публікаваліся на старонках айчынных перыядычных выданняў.

Цяпер, калі Святланы няма з намі, мы не можам паразмаўляць з ёй, спытаць, што ж ёй патрэбна, каб пачувацца шчаслівай, ці што яе турбуе. Таму застаецца толькі зазірнуць ёй у вочы праз вершы, каб зразумець, чым жыла яе душа і чаму на ёй было часам надзвычай змрочна, беспрасветна.

*Вясна.
Не можна без цябе.
Сумую.
Удалячынь
Пишу тебе лісты...*

На дзіва журботная, шчымлівая, жаночая лірыка, асноўны лейтматыў — туга па каханым, немагчымасць спраўдзіцца без адчування побач роднага чалавека, сум па той спрадвечнай жаночай долі, калі аддаеш сваё жыццё абранаму, Богам дадзенаму, цалкам у ім раствараючыся:

*Страшней за адзіноту ўсведамленне,
Што не знайсці больш роднаснай душы.*

Калі заглыбіцца ў лірыку Святланы, узнікае ўражанне, што яна ў сваім болю хавалася ад новых расчараванняў. Як у звыклым пакоі: хай ён няўтульны, хай у ім няма таго, што хацелася б мець, але... выйдзеш за межы — і раптам будзе яшчэ горш?

Святлана Явар
Белы месяц

*У лесе ціш. Ласкавы дотык голля
Нагадвае цяпло твайёй рукі.
Бясспрэчна, што і заўтра, як і сёння,
Не будзе ні цябе, ні рук тваіх.
І ні вачэй, ні голасу... Завошта?*

Распачны крык, поўны болю, горычы і безвыходнай тугі: «завошта?»... Лірычная гераіня кранулася дна свайго адчаю. Цяпер, скарыстаўшы інерцыйную сілу руху, варта было б адштурхнуцца ўверх, а там — плыць падхопіць і вынесе на паверхню... І сапраўды, часам гучаць мажорныя ноты:

*...як быццам месяц, узышла —
Надзея на Святоло праз ростань.*

Але ў межах гэтага ж верша:

*...Загінуць —
Ці дачакацца слёз кахання?..
Відаць, цяжэй, чым свет пакінуць,
Трываць маё з табой расстанне.*

Жыццё лірычнай гераіні — бясконцае ваганне. Яна нібы штохвіліну вырашае для сябе, ці варта гэты свет таго, каб цярыць невыносныя душэўныя пакуты:

*Ступаю крок за крокам
у бясконцасць...*

*Да смерці ўсё бліжэй, ды чую я
Выратавальна-зыркі промень сонца,
І страху разбязгаецца сям'я.
...Я буду жыць! — А паміраць хацела.*

Прырода, навакольныя лясы, палі, лугі, неба — фон, які ілюструе рухі душы. Бывае, прастора запоўнена празрыстай чысцінёй, калі сонца пераможа непагодзь, альбо зіхаценнем зор у ясную ноч. Але часцей (як і ў нашай звычайнай рэчаіснасці) навокал — шэрань, імгла, хмары... Стан прыроды сугучны пачуццям і настрою:

*І церусіць над багнай
дождж:*

*Бо для нікога —
І першага кахання ноч,
І ўвесь дарога...*

...Ці прадбачыла Святлана свой сыход? Чаму яе лёс склаўся менавіта так? Гэта ведала яе душа, а нам засталіся вершы, дзе ёсць адказы на ўсе пытанні. Як чалавек, які апускаўся на самыя глыбіні дэпрэсіі і, значыць, ведае, што там і не жадае падобнага нікому, Святлана нагадвае (і давайце ж да яе прыслухаемся і запомнім, яна мела рацыю):

*Не забываем летуцець
У званым мроіве надзеі
Аб тым, што зараз будзе днець
І шлях не замяце заваяі.*

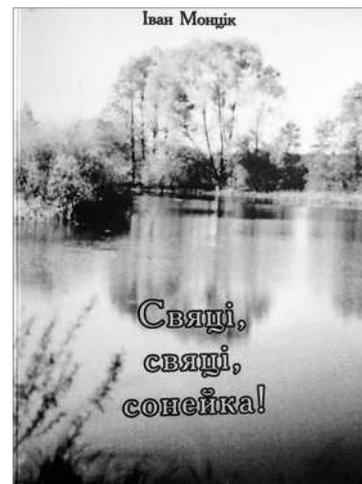
Яна БУДОВІЧ

Як адно імгненне...

*Можа, неба ў душы пасяліць,
Каб акрыліць ілюзорнае?..*

На першы погляд падаецца, што ўзнёслыя «завоблачныя» мроі — занятак далёкіх ад сапраўднага жыцця паненак, якія ніколі не сутыкаліся з сур'ёзнымі праблемамі. Але ж у рэальнасці бывае і па-іншаму: мары чалавека сягаюць настолькі высока, наколькі цяжкім і складаным грузам ён прыціснуў да зямлі, да лёсу...

«Свяці, свяці, сонейка!» — такую вясёлую назву мае зборнік твораў Івана Монціка, што сёлета пабачыў свет (Баранавічы: Выдавец А.Г. Хахол, 2018).

Пад яго вокладкай — вершы, казкі (у тым ліку і для дзяцей), апавяданні, аўтабіяграфічныя замалёўкі і лісты з сямейнага архіва.

Творы аб'ядноўваюцца ў «Першы шшытак» (па-беларуску) і «Другі шшытак» — (па-руску за выключэннем «Павучальных гісторый»). Пісьменнік азіраецца на юнацтва, маладосць, сталасць і нанова перажывае шчасце, падоранае каханай, стваральнай працай, магчымасцю невялікіх адкрыццяў у штодзённасці. Душа яго поўніцца любоўю да родных мясцін і да жыцця, хоць было яно няпростым, нялёгкім, а сам аўтар заўчасна страціў самых дарагіх людзей — жонку і брата.

Цёплыя згадкі пра сяброў маленства, родную школу і настаўнікаў, замілаванне навакольнай прыродай — вольныя матывы вершаў І. Монціка. Нямала твораў прысвечана памяці «любай жонкі Надзеі» — яны кранаюць шчымлівым пачуццём страты і ў той жа час светлым сумама: паэт удзячны лёсу за ўсё, што ў ім было і ёсць — і шчасце блізкасці, і радасныя ўспаміны:

*Памяць мая...
Памяць, што ты робіш са мною?
Плачаші?.. І я
Плачу замоўклай струною.*

Цяжкое ваеннае і пасляваеннае дзяцінства сталася лёсам аўтара і яго жонкі. Яно з ім заўжды, праз усё гадны. У размовах з сябрамі, у светаадчуванні, у свядомасці, якую нельга «выкнучыць з сеціва»:

*...Басаноуж у маленстве бягу
Поруч з маці ў сорах чацвёртым.
З палаючай вёскі ў лес,
А ранак ліпнёвы пранізваюць кулі.*

Тым не менш пісьменнік жыве напоўніцу, аддаючы сябе і радасці жыцця, і карпатлівай штодзённай працы. Многія яго вершы прысвечаны аднаўскаюцца, якія нястомна шчыруюць на зямлі, дзякуючы яким родныя палеткі родзяць хлеб і на сталае заўжды ёсць кубак малака. А яшчэ аўтар любіць пажартаваць, прыкмячае дробныя дэталі, з каторых і складаецца побыт, непаўторнае гучанне кожнага дня. На вершы І. Монціка напісана не адна песня, ды і ў зборніку ён падае некаторыя фальклорныя ўзоры з уласных запісаў. Варта адзначыць, што кніга аздаблена цудоўнымі аўтарскімі малюнкамі, а на вокладцы — здымак, зроблены аўтарам: маляўнічая выява роднай мясціны.

«Сусвет вялікі. А жыццё чалавека ў ім, як адно імгненне трапяткіх крыльцаў матылька, сагрэтага вясновымі промнямі сонца», — азначае І. Монцік. Хай жа свеціць і свеціць сонейка, доўжачы імгненне!

Эліна СІВАК

Яна БУДОВІЧ

«БЕЗ ЦЯБЕ, МАЁ ПОЛЕ»

30 ліпеня — дзень памяці беларускай паэтэсы, празаіка, перакладчыцы Нэлі Тулуपाвай. Эмоцыі і пачуцці, якія абуджала ў ёй родная зямля, павінны жыць у сэрцы і душы кожнага беларуса, кожнага з нас.

Анэлька з Капані, Анэлька-зямелька — так ласкава і нязмущана называлі блізкія і родныя светлавалосую дзяўчынку, заўсёды вясёлую і жыццядраднаю, якая дзямлілася з навакольнымі непадробнай любоўю да жыцця і ўсмешкамі. З дзяцінства яна знаходзілася ў атмасферы літаратурнага жыцця. У хаце Тулупавых рэдка бывала ціха: бацька, выкладчык роднай мовы, фалькларыст і паэт, збіраў паэтычны клуб, дзе часта заседжалася і маленькая Анэля. На будучага аўтара паўплывала і бабуля Ульяна, якая пазней стане прататыпам аднаго з яе герояў, мужная і цярылівая — сапраўдная беларуска. Аднак прафесію Нэлі не звязала з літаратурай: скончыўшы медвучылішча, працавала акушэркай.

Вайна адабрала бацьку, разлучыла з любімай вёскай, але не пазбавіла жадання тварыць і пісаць: «...Я з Беларусі. / Дзе ўплываюць у косы кастуркі. / Да зямелькі сваёй прытулюся / І шапку ёй: «Ратуй, матулька»».

Пасля вайны — паэтычны ўзлёт, пераезд у Мінск, знаёмства з самымі знакамітымі дзеячамі мастацтва таго часу, прызнанне ў літаратурным асяродку. Але і ў сталічнай багемнай мітусні

Н. Тулупава сумавала па родным кутку: «Без цябе, мае поле, / Я не колас жытневы. / Без цябе не знайсці мне / Запаветнае слова!».

Надходзіць 26 красавіка 1986 года. Нэлі зноў не дома, але яна адчувае ўсю боль і горыч трагедыі. З якой неверагоднай любоўю і клопатам яна ставілася да свайго народа! Як блізка да сэрца прымала кожны ўдар... Перажывала не за сябе, а за іншых: «Калі жыта не ўсходзіць, / Калі поле не родзіць, / Калі хтосьці без хлеба, / Мне нічога не трэба».

Моц слоў Нэлі Тулуपाвай неймаверная. Яе талент жывіўся вытокамі народнага жыцця з дзяцінства. Словы не давалі спакою. Паэтэса нібы збірала іх вакол сябе і знаходзіла ў людзях. Сястра Тулупавай так адгуквалася пра майстра слова: «Яе кантактнасць, павага да людзей, душэўная шчодрасць, прыгажосць паўсюль выклікалі пачуцці, і, дзе б яна ні жыла і ні працавала, яе любілі, лічылі сваёй».

Кажуць, мала ўва мне аптымізму,
Што ж да вершаў — дык цалкам
атрута...

Ваши словы — нібы каламута
У празрыстай вадзе дадаізму,
Я ж гляджу праз крышталёную прызму —
Мне не страшная гэта пакута.

Пры чытанні знікаюць усмешкі
І з'яўляюцца вершнікі з сумам,
Я ж удзячна не думкам, а думам,
Бо даўно не гуляюся ў снежкі.
Падарожжы здзяйсняюцца пешкі,
Не згубіць каб ідэю за тлумам.

Я пішу, што не ўсё ідэальна,
Не за ўсё адстаім справядлівасць —
Пакідаю для іншых ліслівасць,
А сама разважаю банальна:
Недзяркамі быць даравальна —
Толькі б вылюднець мелі магчымасць.

Не прымаю другога гатунку,
Не кажу пра бясконцае ішчасце —
Не паддасца ніколі рабунку
Толькі тое, што з сэрца не скрасці:
Трэба боль пражываць да ратунку
І на споведзь ісці да прычасця.

Філарлагічны верш

У смерці няма абліччаў,
Хто ўбачыў — яе прызёр:

Філолаг наўна лічыць,
Што аўтар даўно памёр¹,
А тэксты ствараюць словы —
І словы ствараюць тэкст,
А кожны твой верш — не новы,
Дай толькі знайсці кантэкст,
Алюзіі ў кожнай казцы
Лавінай збіваюць з ног,
У драме — у кожнай — масцы
Не здацца ніхто не змог.

Мы просты набор сюжэтаў,
Мы клавишы Ctrl+V:
Напішам мільёны светаў,
Каб толькі падняць лавы,
Узновім гарачыя сонцаў,
Каб з гонарам «Я паэт»
Паўсюль паўтараць бясконца...
Спыніся. Мы толькі след
На мокрым яшчэ бетоне
Пагоста банальных кніг.

У тэкстах зноў тэкст патоне —
Праз смерць неўміручы знік.

У горадзе чужым, крыху варожым,
З бетоном між нябёсамі і мною,
Спыняецца разгублена прахожы,
Бо ўсюды пахне скошанай травой.

Ён, пэўна, і не здолеў заўважыць
Духмянасць і атавы — і жыцця:
Муры тут больш за глыбы цвердзі
важачь,

Пад імі ты знямоглае дзіця.

Ён, пэўна, і не можа здагадацца,
Што ў паху гэтым мноства таямніц:
Увішная настойлівая праца —
І вольная часіна ля крыніцы.

Ён, пэўна, і не ведаў бы ніколі
За кратамі ішлянымі гарадоў
Пра гэты водар чысціні і волі,
Прынесены з квітнеючых садоў.

І вось цябе, чужы мне і варожы,
Прыму без слоў у сэрца і душу
За гэты пах травы — людскі і божы —
І цэлы свет я ім закальшчу.

¹Літаратуразаўчая канцэпцыя Р. Барта пра
«смерць аўтара»

Жыццё інтымнае — а ведаюць усе:
Мы ўзрошчваем кар'еры пакрысе,
А хтосьці кажа, быццам бы наш трап —
Чарга вяльможных ложкаў і канап,
І ў кожным — задаволены сапрап.

Здзіўляюцца позна ўжо, бо злыя языкі
Змяняюцца на вострыя клькі
І рвуць цябе дашчэнтку, да канца —
Успомні пра нябеснага Айца
І Езуса — святога пасланца:

Ідзі далей у свет — цябе сустрэне шлях,
Што горшае імгненна, не па днях.
Ты стомлены разгублены ваяр,
Наперадзе ізноў чакае яр —
Планідай нам падораны махляр.

Глядзі на ворагаў — яны твае сябры:
Іх зайздрасць у запаленні збярэ —
І спіну немагчыма больш згінаць,
А з роўнаю — мы велічная гаць,
Што годнасці захоўвае пячаць.

А я нічога і не ведаю пра нас,
Бо мы — набор нявыказаных фраз,
Канструктар без інструкцый і ключоў,
Імгненне між нанова ды ізноў.
Праз боль і сум, нам дадзеныя звыш,
Не ведаю, пра што ты прамаўчыш,
Што скажаш пра прызначаны нам лёс,
Адчуеш на мяжы нябачных слёз.
За кожны дзень, пражыты за табой,
Ці буду я прымаць няроўны бой,
Ці здолею крыжовы ішлях змагчы,
Не ведаю — бяры хутчэй ключы,
Інструкцыю і таных фраз тамы,
Дзе ў вечнасці даўно не чутна «мы».

А вершы палалі ў някельным тваім агні,
А словы вяршылі чарговую — несудовую —
справу.
Ты верыш яшчэ ў каханне? Скажы мне?
Ані...

Я веру чужым безнадзейнасцям —
захінаюся ў славу.

У ішчасця, на жаль, і кароткі, і хісткі
век,

У болю няма незавершаных —
перакручаных — думак.
Ты бачыш дрыготкасьць маіх
крышталёвых навек,
Я бачу бязлітаснасць вэрхалу —
назапашванне сумаг.

Не варта расказваць пра тое, што тут
было,
Не трэба дзяліцца пакутамі —
недамэтамі — з намі.
Ты ломіш на спіне чужой — ці маёй? —
крыло,

Тваю паламала будзённасць я —
асабістымі снамі.

Размаўляй са мною. Размаўляй,
Не катуў бязлітасным маўчаннем.
Зразумею, пекла тут ці рай —
Мне б застацца так тваім світаннем,
Каб схавалі ад зваблівых вачэй
У часцінку сэрца адзіноту,
Толькі ты аддай, малю, хутчэй
Мне сваё адаленае «потым».
Я пайду з табой у міражы —
Не баюся больш здавацца смешнай.
Ты каханне наша беражы...
Ты расстанне наша не прыспешвай...

Адраджэнне

Прачнулася дзесьці — у сэрцы, магчыма —
Жаданне пазбыцца знямогі навек:
Адказы, сумненні, адмовы, прычыны
Шукае заўзята ў сабе чалавек.
А я захацела нарэшыце спыніцца
І ў ішчасці бясконцым напоўніцу жыць:
Укленчыць васалам ля чыстай крыніцы,
Нябесным свяцілам сумленна служыць,
Быць келіхам праўды без горычы жалю,
Прыносіць у душы спрадвечны спакой
І ў час навалнічаны высокую хвалю
Суцішваць, крапаючы злёгка рукою,
Ляжаць чарназёмам па-над бараную
Пры ісцін нязменных вялікай сяўбе —
Заўжды заставацца між іншых сабою,
Ніколі не страчваць — не нішчыць —
сябе.

Дзеяслоў

Што паверне час назад
І выправіць мне памылкі,
Перапіша жыцця майго тэкст
І расставіць спасылкі?

Хто пазнае магію літар,
Каб множыць каханне і боль.
Як зваць цябе, мой рэдактар,
Як высока вызначыш столь?

Навучы кіраваць мяне словам,
Толькі аб гэтым малю,
Каб ведаць, якім дзеясловам
Скончыць дарогу сваю...

Хмарачос

Калі б я пазбавіўся сэрца
І кроў пампаваў насос,
Я б, мабыць, быў задаволены,
Упэўнены, як хмарачос.

Паглядаў бы на вас звысоку,
З пагардай чакаў бы сустрэч,
Каб вы падымалі галовы,
А потым сыходзілі прэч.

Я мусіў бы мець фанатаў,
Аматараў, клубы і сайт,
Дзе б вершы мае чыталі
І марылі пра інвайт.

Ды сэрца маё на месцы,
Памтуе рахманую кроў,
Якая атрамантам будзе
Для кнігі маіх грахоў.

Танчым

Я танчу на мокрым шкле,
Быццам жыццё гуляю,
Не пакідаю слядоў на тле.
З літараў словы складаю.
Я танчу на бітым шкле,
Нібы матадора граю.
Потым са скуры ў сне
Кілімы вясне вышываю.
Я танчу на брудным шкле,
Ролю апошняю граю,
Крыжыкам на зямлі
Марны свой лёс выціраю...

Восень

Восень шчыруе
аналым лісцем.
І, падаецца,
не мае выйсця.
Мокры асфальт
колера ночы.
Усё, што бачаць
наперадзе вочы.
Дождж і вецер
зрабілі справу.
Наперадзе шлях
не для кульгавых.
Толькі слёзы
льюцца ў далоні.
У гэтай восені
мы ў палоне.
Ложкам і коўдрай
укрыжаваны.
Дзякуй, што я
Не закаханы...

Пакінь

Пакінь мне крышку цяпла
на адну філіжанку кавы.
Пакінь мне крышку святла
і запытайся пра справы.

Пакінь мне пачатак вясны,
якая ўсё запаліла.
Пакінь мне пяшчоту і сны,
якія штодзённа дарыла.

Пакінь мне самога сябе,
што ведаю трыццаць год.
Пакінь мне крышку сябе
дзеля новых прыгод...

Фантазія № 1

Расстралялі зоркі неба —
Месяц узялі ў палон.
І сядзе хутка сонца
На жалезны востры трон.

Цмокі зграялі ліжуць неба,
Утвараюць купкі хмар.
Іх прымае вецер, быццам
Урачысты дар.

За сцяной няма надзеі
Толькі смерць і сівізна.
Будуць цмок і воўк хаўрусам,
Бо «Ідзе Зіма»...

Дэкаданс

Як пазбавіць сэрца крыві
І ланіугом яго супакоіць?
Як крыжаваць яго да зямлі
І небу ў веры адмовіць?

Хто надасць табе моц, чалавек,
І немач табе прабачыць?
Хто асэнсуе-паскорыць твай бег?
Хто здолеў усё перайначыць?

Твой пошук пазбаўлены сэнсу,
І неба не больш за зямлю.
Як здраціць твайму дэкадансу?
Шкада, што я не магу!
Дай пабачыць твае намеры.
Дай пабачыць твае прыгажосць.
Гэта ўжо ўсё на паперы.
Неўміручасць нібы мілосць...

Бурбалкі

Бурбалкі пльвуць
з рукава на стол.

Я пішу табе прызнанне —
замест фарбы будзе кроў.

Не трывае сэрца болю,
не суцішыцца душа.
Я цалую вусны ў мроях
там, дзе толькі ты і я...

Вейкі

Вейкі лаічаць скуру —
Вельмі прыемна.
Я закахаўся
Хутка і здуру.
Усё ўзаемна.

Ты мне не вораг
І нават не дружа.
Я — матылёк,
П'яны, прылячу
Цалаваць у пялёсткі.
Ты мой нектар,
А я — твае косткі.

Восень раздзеліць
Хутка, няроўна.
Нас не сустрэнуць
Ніколі на поўдні.
Ты — карані,
А я — толькі вецер.
Нас не яднае
Нічога на свеце.

Зграя

Маё сэрца — вулічны брук,
Збіты мільёнам абцасаў.
Выдае арытмічны гук
Сярод касцяных каркасаў.

Як афрыканскі тамтам,
Як шаманскі бубен.
Вызваляе сэнс крыві
З вузкіх вен-пасудзін.

І з іх на паперу ліецца
Мая чорная кроў
Вершаванай зграяй радкоў.

Алесь АЛЯШКЕВІЧ

АЎЧАРКА

Анавяданне

Дзяцей у вёсцы хапіліся пад поўдзень, калі маладая маці-даярка вярнулася дамоў з калгаснай фермы. Быў сонечны вераснёўскі дзень, цёплы і бязветраны. І бабуля выпусціла немаўлят — чатырохгадовага белабрысага хлопчыка і ягоную малодшую вірлавокую сястрычку — на двор крыху прагуляцца. Маці агледзела вуліцу і суседнія двары, у непакоі прайшла па вёсцы, зазірнула ў краму і мясцовы клуб, але дзяцей нідзе не было, больш за тое, ніхто з вясцоўцаў нават не сустракаў іх на вуліцы. Хата даяркі стаяла пры канцы вёскі, адразу за нешырокім агародам пачынаўся густы бор, які цягнуўся на некалькі дзясяткаў міль. І сэрца маці пасля безвыніковых пошукаў нервова забілася ў прадчуванні нядобрага.

Хутка па тэрміновым званку прыехаў на грузавой калгаснай машыне бацька. З кузава на дарогу пасаскоквалі ягонныя сябрукі, якія выцягнуліся ў ланцуг і накіраваліся ў бор.

Вярнуліся з лесу мужчыны гадзіны праз тры — змрочныя і знясіленыя. Як ні накручвалі яны ў гушчары кругі, як моцна ні гукалі, але слядоў дзяцей не адшукалі.

— Лес надта вялікі, — сумна канстатаваў сухарлявы бацька. — І за тыдзень не абысці! Маглі малыя лёгка заблукаць і далёка паглыбіцца ў гушчар! Таму і не адгукаліся на нашы галасы!

— Для паспяховых пошукаў патрэбна куды больш людзей, — слухна дадаў круглатвары спацелы механізаратар у спецвопратцы.

— Чакайце! А што, калі на дапамогу паклікаць Мікалаевіча? — раптам прапанавала ўзрушанаму натоўпу на вуліцы пажылая жанчына ў целагрэйцы, суседка бядовых бацькоў. — Ён жа служыў прапаршчыкам на мяжы пад Брэстам. Нядаўна вярнуўся ў бацькоўскі дом. На пенсіі цяпер. Прывёз з сабой са службы нямецкую аўчарку. Чула — тая вучоная. І парушальнікаў затрымлівала на мяжы, і ратавала.

— А што, і сапраўды... Аўчаркі ж, асабліва нямецкія, надта дасціпныя да чалавечага следу! — уголас разважыў круглатвары механізаратар. — Вунь у мінулую вайну немцы як часта іх выкарыстоўвалі! Дзед мой казаў яшчэ пры жыцці, што калі быў маладым падпольшчыкам, партызаны гэтых аўчарак баяліся больш за немцаў. Як возьмуць след, ужо не адаб'ешся!.. Хадзем да прапаршчыка!

Народ рушыў у бок хутара, што стаяў за вёскай пасярод прыбранага жытнёвага поля, бы тая сіротка.

Пажылы сухарлявы, з коротка стрыжанымі сівымі валасамі, адстаўнік у лёгкім ваенным зялёным плашчы тупаў з граблямі на агародзе, прыбіраючы градкі ад рэшткаў раслін. Калі ў веснічках паўстаў гаваркі гурт вясцоўцаў, ён паволі разагнуў спіну, абапёрся на тронак грабель. Па вёсцы хадзілі чуткі, што ў былога пагранічніка ў Брэсце мелася трохпакаёвая кватэра з усімі выгодамі, але той падараваў яе сваім дарослым сынам, сам жа перабраўся ў стары бацькоўскі дом, крыху падрамантаваўшы яго.

Аўчарка, якую адстаўнік прывёз з сабой з былой службы, паслухмяна ляжала на ганку. Грацыёзная, чорная, з бурымі падпаламі па баках і на дужых лапах. Светлыя вочы на ўзнятай сабачай мордзе пільна сачылі за людзьмі, што паўсталі ў веснічках.

— Прывітанне, Мікалаевіч! — гучна кінуў прапаршчыку круглатвары механізаратар. — Прыгожая ў цябе сабака! Спакойная, дужая, шэрсць аж пераліваецца на сонцы ад бляску!..

— Мы з просьбай да цябе, сусед, — перабіў сябра малады бацька. — Дзеці мае зніклі. Выйшлі прагуляцца на двор. У абед усю вёску абышлі — нідзе іх няма. Пэўна, у лес падаліся, неразумныя небаракі! Мы хадзілі гуртам у бор, гукалі, гукалі, але... малыя не адгукнуліся. Мусіць, заблукалі, далёка паглыбіліся. Кажуць, сабака ў цябе, Мікалаевіч, вучоная. Мо дапаможа іх адшукаць?

Пажылы прапаршчык адкінуў граблі ў бок, ступіў да

хатняга ганку, нагнуўшыся, ласкава пагладзіў аўчарку. Тая задаволена завіяла хвостом, узнялася на дужыя лапы.

— Ну вось, Мара, здаецца, ты ізноў спатрэбілася для добрага ўчынку! — мовіў зычна ён і, выпрастаўшы спіну, павярнуўся скуластым тварам да вясцоўцаў, з павгай дадаў наконт свайго вушастага сябра: — Мяжу ахоўвала ад няпрошаных гасцей. Двойчы была параненая парушальнікамі. Пасля шпіталю спісали са службы. Вось, як пайшоў на пенсію, забраў яе з сабой разам век дажываць. Асабістыя рэчы дзяцей пры сабе маюцца?

З вясковага гурта да адстаўніка выйшла таропка маці зніклых малых небаракаў, працягнула панашаныя дзіцячыя майкі і шапкі:

— Вось, бярэце.

— Ну, пайшлі да вашай хаты, — прапанавала бацькам Мікалаевіч і гукнуў аўчарцы. — Мара, за мной!

Ледзь вясцоўцы дасягнулі ўскраіны вёскі, прапаршчык нахіліўся над сабакам, працягнуў да яго ноздраў дзіцячыя рэчы.

— Нюхай, Мара! След! Бяры след!..

Аўчарка колькі раз уцягнула ноздрамі пах, нахіліла сваю дужую морду да лугавой травы і, неўзабаве зычна пабрываўшы, таропка скіравалася да ляснага бору, што зелянеў наперадзе і над якім пачынаў ужо садзіцца вечаровы ружовы круг сонца.

— Усё! Узяла след! — з палёгкай кінуў гурту сівы гаспадар.

— Пайшлі тады хутчэй за ёй! — зрушыліся былі з месца вясцоўцы, але іх прыпыніў слухны вокрык былога вайскоўца:

— Не трэба! Хутка звечарэе. Мы будзем толькі замінаць Мары з пошукамі. Без нас адна яна хутчэй адшукае дзяцей! І выведзе з лесу.

Гурт паслухмяна завярнуў да вёскі. Калі сонца схавалася за густой ляснай зелянінай і пачало шарэць, вясцоўцы занепакоіліся.

— Дзе ж твая аўчарка, Мікалаевіч? Хутка ж зусім сцямнее!

— Відаць, яна адшукала малых, — задуменна адказаў прапаршчык сялянам, што ў трывожным чаканні паселі на доўгія лаўкі, якія выставілі на двор з хаты бацькі зніклых дзяцей. — Таму і не вяртаецца з лесу. Думаецца, дзеці знясілелі за доўгі дзень, ім патрэбны адпачынак. Сабака сагрэе сваім цяплом іх ноччу, а на світанку выведзе да нас. Вось пабачыце! Так што трэба набрацца цярдзення.

Як толькі вёску агарнула густая вечаровая чарната, сяляне запалілі на двары вогнішча. А раптам сабака выведзе дзяцей з лесу ноччу? Будуць бачыць, куды рухацца. Прысеў поруч з землякамі ля высокага полымя і Мікалаевіч.

Гучны задзірысты сабачы брэх сонны народ абудзіў ужо на світанні, ледзь першыя сонечныя промні асвятлілі ўсходні небасхіл. Неўзабаве з зацены ляснага бору на лугавую зеляніну высуналася велічная чорна-бурая постаць аўчаркі і следам за ёй цэны малых дзяцей. Хлопчык, трымаючыся за хвост цацверанага сябра, вёў за руку малую сястру. Вясцоўцы радысна рынуліся насустрач гаротным небаракам, маці і бацька падхапілі дзяцей на рукі, зацалавалі.

— Навошта вы ў лес пацягнуліся?! — мякка дакараў бацька.

— Хіба ж на двары вам было мала месца для гуляў! — у тон гаспадару папракнула малых маці.

— Ды грыбы мы шукалі, — ціха апраўдваўся хлопчык. — Ты ж, тата, прыносіў на тым тыдні іх з лесу ў кошыку. Вось мы і хацелі пабачыць, дзе яны там растуць. Ды толькі заблукалі сярод высокіх дрэваў!..

— Вам не страшна ноччу было адным? Не прастудзіліся? — спахапіўшыся, насцярожана абмацала дзяцей маці.

— Ды не, нам зусім не страшна было. З намі ж ноччу поруч была Мара! — хістнуў белалобай галавой хлопчык на аўчарку, якая грацыёзна сядзела на траве непадалёк ад іх. — Яна сагравала нас уначы сваім цёплым пухам, калі мы спалі на галлі.

— Эх, вы, неслухі мае малыя! — уздыхнуў нязлосна бацька, апускаючы сына на зямлю. — Пайшлі дамоў, пакормім вас. Відаць, галодныя. Колькі часу правялі ў лесе!

— Ага! Я вельмі маннай кашы хачу! — падала танюткі галасок маладая дзяўчынка, што ласкава прыціскалася да грудзей маці.

— Зараз пойдзем, пакормім вас. Толькі спачатку выратавальніку вашаму падзякуем! — Ступіў бацька да сабакі і, нахіліўшыся, пшчотна пагладзіў Мару па гладкай шэрсці.

Разумную аўчарку акружылі і іншыя вясцоўцы. Ад чалавечых удзячных ласак тая, узняўшыся на лапы, здаволена віляла доўгім хвостом. Калі вясковы гурт урэшце разышоўся, да сабакі наблізіўся сівы гаспадар.

— Ну што, харошая, пойдзем і мы дамоў! Сёння цябе чакае проста царскі сняданак! Заслужыла! — прамовіў ён ласкава.

Прайшло паўгода. Мінула снежная зіма. Калі на двары зазіхаецца яркай зелянінай сонечны травень і зацвілі пахучыя сады, у пажылога Мікалаевіча раптам прыхапіла сэрца. Яго не давезлі да раённай бальніцы.

На пахаванне бацькі з Брэста прыехалі дарослыя сыны — маладыя і плячывыя. Калі нябожчыка панеслі да могілак, за сумным гуртам вясцоўцаў пацягнулася і аўчарка, тужліва пазіраючы на чорную дамавіну сваімі выцвілымі блакітамі. Стары сівы селянін усталяваў драўляны крыж на свежым пясочным грудку, сыны ў задуменні азірнуліся на сабаку, якая ляжала непадалёку ад апошняга прыстанку былога гаспадара і жалобна скавытала.

— Што ж будзем рабіць з ёй? — ціха звярнуўся малады брат да старэйшага. — Не возьмеш жа ў Брэст у кватэру.

— Няхай тут застаецца, — адказаў пасля хвіліннага роздуму той. — Мо вясцоўцы падкормяць калі-нікалі...

Пасля жалобнага стала ў мясцовай сталойцы сыны селі ў вялікую чорную машыну і паехалі. Аўчарка ж не пакідала могілак больш за тыдзень. Адтуль чулася тужлівае сабачае скавытанне...

Урэшце, галодная і кашчавая, яна паволі пасунулася да вёскі. На заклікальнае пшчотнае сабачае браханне з найбліжэйшай хаты на парог выйшлі малады мужчына і ягоная паўнаватая кабетка.

— Тыдзень выла каля грудка нябожчыка. Відаць, моцна прагаладалася, есці хоча. Трэба штосьці вынесці. Яна ж нашых дзяцей некалі ўратавала, — спачувальна прамовіў мужчына і павярнуўся быў да дзвярэй хаты, але жонка перагарадзіла яму дарогу.

— Нават і не думай! Пакормім адзін раз, будзе цягацца кожны дзень на двор жабрачкай! Лепш курэй пакормім уволю. Яйка знясуць. А які толк з гэтага ценю? — хістанула яна галавой у бок кашчавай знясіленай аўчаркі. — Нават брахаць зычна ўжо не можа! Ану, пайшла адсюль!..

Панурыўшы чорна-бурую морду, аўчарка абышла ў надзеі ўсю вёску, але адсюль яе злосна пагналі. Яе знайшлі праз два тыдні нерухомай ля грудка былога шчырага гаспадара. Позірк застылых сабачых вачэй быў звернуты да невысокага драўлянага крыжа...

Культурная сталіца, віншуем!

Слаўны горад Наваполацк, які маляўніча раскінуўся на левым беразе Дзвіны, адзначае 60-гадовы юбілей. З гэтай нагоды абвешчана рэспубліканская акцыя «Наваполацк — культурная сталіца 2018 года», у межах якой Цэнтралізаваная бібліятэчная сістэма горада ладзіць культурна-масавыя мерапрыемствы з літаратурамі горада, вобласці, рэспублікі.

Ініцыятар — літаратурна-музычнае аб'яднанне «Крылы» пры падтрымцы дырэктара Цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы г. Наваполацка Марыі Караваевай.

Удзень святкавання юбілею бібліятэкары горада традыцыйна сабраліся на пляцоўцы каля дзіцячай бібліятэкі імя А. Пушкіна. Для новапалачан і гасцей — святочная праграма «Літаратурны нон-стоп», віктарыны на веданне гісторыі нашага горада, незвычайная гульня «даміно» на вуліцах Наваполацка і шоу мыльных бурбалак. Правярць удачу бібліятэкары прапанавалі з дапамогай бяспройгрышных латарэй «Кніжныя сюрпрызы» і «Міг удачы».

Супрацоўнікі бібліятэкі К. Сіманавы запрасілі юных новапалачан на краянаўчы квэст. З дапамогай карты горада трапілі на востраў «Белы гарлачык», далей — *Book-лабірынт*, дзе чакаў літаратурны дартс, прысвечаны гісторыі горада.

Святочныя імпрэзы прайшлі ў Цэнтральнай бібліятэцы імя У. Маякоўскага. Плённай сталася сустрэча з вядомай паэтэсай, празаікам, перакладчыкам, журналістам Людмілай Паўлікавай-Хейдаравай, якая зрабіла кніжніцы падарунак — дзве свае кнігі — «Прыступкі да Храма Святога Духа» і «Дарт». Прыемная падзея — канцэрт-прэзентацыя новай кнігі вершаў члена Саюза пісьменнікаў Беларусі, удзельніцы літаратурна-музычнага аб'яднання «Крылы» Тамары Талкачовай. А падчас 9-га песенна-лірычнага канцэрта-марафону «Крылаў» узнагародзілі пераможцаў гарадскога паэтычнага конкурсу «Наваполацк — наш лёс і песня».

Напярэдадні юбілею горада ў Цэнтральнай бібліятэцы імя У. Маякоўскага адбылося свята аматараў гітары і аўтарскай песні — першы адкрыты гарадскі конкурс бардаўскай песні «Сем струн душы». Перадавала сваёй творчасцю запрошаная гасця з Мінска паэтэса бард Таццяна Жылінская, якая стала старшынёй журы конкурсу.

Яркімі фарбамі зазіхаеў горад дзякуючы выстаўцы Уладзіміра і Ігара Супранёнкаў «Наваполацк: XX стагоддзе», што адкрылася і цяпер працуе ў Цэнтральнай бібліятэцы імя У. Маякоўскага. Фатаграфы Уладзімір і Ігар Супранёнкі з дапамогай фотаработ дэманструюць, як змяніўся горад, як будаваўся.

Галіна СТАШКЕВІЧ, кіраўнік народнага літаратурна-музычнага аб'яднання «Крылы» г. Наваполацка

Разгадваючы камароўскія таямніцы ў скверы У. Мулявіна.

Сёння для бібліятэкі як ніколі актуальныя стрэнінгі, майстар-класы, дыскусійныя пляцоўкі, творчыя сустрэчы. На першы план выходзяць неформальныя зносіны. Летняя пара — выдатная магчымасць знайсці новых чытачоў. Бібліятэка на вольным паветры, ды яшчэ ў кампаніі калег?! Выхад кніжніц у парк мог бы падацца шараговай з'явай, калі б не адмысловая нагода. Для жыхароў Савецкага раёна Мінска год юбілейны: раён існуе ўжо 80 гадоў.

Музычна-літаратурная алея «Год малой радзімы», што разгарнулася ў скверы імя Уладзіміра Мулявіна каля Белдзяржфілармоніі, — плён знаходлівасці і крэатыўу сталічных бібліятэк — Цэнтральнай імя Янкі Купалы (асноўны арганізатар), Мінскай абласной імя А. С. Пушкіна, Цэнтральнай дзіцячай імя М. Астроўскага. Такія выходы зараджаюць энергіяй, даюць новыя ідэі магчымасць супрацоўніцтва. Разам з бібліятэкамі — артысты Белдзяржфілармоніі (ансамбль салістаў пад кіраўніцтвам віртуоза балалаечніка Ігара Іванова; вядучыя свята — Уладзімір Радзівілаў). Натхніцца жывой музыкай, наталіцца непаўторнай экспазіцыяй жывапісу, даведацца, якім быў Мінск у мінулым стагоддзі, папрактыкавацца ў беларускай мове, адолець займальны квэст і віктарыны і абавязкова атрымаць прызы...

— Мы хочам паказаць, на што кніжніцы згодныя, — адзначае Наталля Канашок, загадчыца аддзела абслугоўвання Цэнтральнай бібліятэкі імя Янкі Купалы. — Цяпер думаюць: ну што такое бібліятэка? Узьць кні-

Паркавы настрой

Як кніжніцам пашырыць прастору?

гу, вучэбны дапаможнік, мастацкую літаратуру... Але публічныя бібліятэкі становяцца цэнтрам сямейнага чытання: мы працуем як з дарослымі, так і з юнацтвам. У нас ёсць дзіцячыя пляцоўкі, залы, літаратура для самых маленькіх. Наша бібліятэка абслугоўвае ўсе катэгорыі насельніцтва. Да нас прыходзяць сем'ямі. Ды ёсць тэндэнцыя: у канцы 1990-х — пачатку 2000-х мы не ведалі ад бою ад студэнтаў, чэргі былі па гадзіне, але ў сярэдзіне 2000-х пайшоў адток (вузаўскія бібліятэкі рэканструяваліся, рэарганізаваліся, аснашчліся сучасным абсталяваннем, камп'ютарамі, закупілі шмат дапаможнікаў). Цяпер студэнты ад нас амаль сышлі, затое навідавоку прыток зусім маленькіх чытачоў.

Інтэрнэт, камп'ютар цяпер кніжніцам у дапамогу. «Калі раней да нас прыходзілі па даведкі, неабходна было гартаць энцыклапедыі, то цяпер адзін клік, і любое пытанне вырашана. Інфармацыя даступна. Але ў чым перавага: бібліятэка дасць дакладную, правяраную інфармацыю, а інтэрнэт — не заўсёды. У інтэрнеце выкладзены не ўсе дапаможнікі, не ўсе кнігі. Цяпер жа манаполія, асабліва ў Расіі: «ЛітРэс» «паглынуў» усё, скачаць амаль немагчыма, толькі купіць, а гэта нятанна, і таму да нас вяртаюцца», — расказвае Наталля Канашок.

У Мінскай абласной бібліятэцы імя А. С. Пушкіна асаблівае значэнне надаюць краязнаўству. На свяце прадставілі адмысловую інтэрактыўную карту. Гарады на ёй адзначалі наведвальнікі: з малой радзімы складаецца вялікая. «Краязнаўчыя пошукі выклікаюць цікавасць да кніжніцы, — упэўнена Марына Будай, вядучы бібліятэкар аддзела краязнаўчай літаратуры Мінскай абласной бібліятэкі імя А. С. Пушкіна. — Ладзім выстаўкі, акцыі: Пушкінскі дзень, акцыя да дня роднай мовы».

Якое возера ў Мінскай вобласці называюць Беларускім морам? На якой рацэ разгромлены рэшткі напалеонаўскай арміі вайны 1812 года? Самая высокая кропка Беларусі, якая знаходзіцца ў Мінскай вобласці, недалёка ад Дзяржынска? Змястоўнае віктарына ад Мінскай абласной бібліятэкі імя А. С. Пушкіна правярае наведвальнікаў на кемлівасць.

Кніжніцы дапамагаюць ажыццяўляць многія асветніцкія мэты, у прыватнасці зберагаць культурную спадчыну. Прыклад гэтаму — квэст «Камароўскія таямніцы» — захапляль-

ная вандроўка і прыемныя сюрпрызы. «Вылічыце, колькі гадоў мінула з таго часу, як упершыню згадваецца Камароўка», — пытанні на імправізаваных скрутках адсылаюць да кнігі ў экспазіцыі, дзе і знойдзецца адказ. А яшчэ — скласці мазайку з фрагментаў артэфакта, на адваротным баку ўважліва разгледзець фотаздымак і адшукаць яго на фотавыстаўцы «Мой раён для мяне». Пераможцам — узнагароды. Пажаданні малой радзіме — на інтэрактыўнай дошцы: кожны мог падарыць свае зычэнні з дапамогай фламастараў. У кніжнай экспазіцыі — выданні беларускіх пісьменнікаў: Алесь Карлюкевіч, Генрых Далідовіч, Артура Вольскага, Кацярыны Хадасевіч-Лісавой, Яўгена Хвалея, Анатоля Бутэвіча.

На свяце ў парку разгарнулася арыгінальная цікавая фотавыстаўка, дзе можна было разгледзець рэдкія, унікальныя здымкі Мінска: від на старую Камароўку (1946 г., аўтар Л. І. Папковіч), будаўніцтва Камароўскага рынку (1974 г.), плошча Якуба Коласа падчас рэканструкцыі (1958 г., В. Лупейка), будынак ЦУМа (1964 г., М. Л. Мінковіч).

— Акрамя імпрэз традыцыйных — культурных прэзентацый, сустрэч з пісьменнікамі, літаратурна-музычных гасціных, — у розных бібліятэках нашай сістэмы шмат гуртоў: ад тэматычных, адукацыйных да арганізацыі вольнага часу, — адзначае Наталля Канашок. — У Цэнтральнай бібліятэцы імя Я. Купалы 5 гуртоў. Амаль 4 гады карыстаўся вялікім поспехам гурток для людзей старэйшага ўзросту «Старая пласцінка» (лідар — Святлана Фёдарэўна Васілёнак — збірае матэрыял, расказвала пра пэўнага выканаўцу). Усе вельмі пасябралі, прыходзілі пагаварыць. З адукацыйных гуртоў — «Англііскі клуб». Літаратурны гурток аб'ядноўвае 60—70 чалавек. Па выніках яго дзейнасці выпушчана 2 альманахі. Шмат зацікаўленых, бо многія пішуць. Ёсць фотагурток. Мы знайшлі валанджэра, які згадзіўся вучыць людзей старэйшага ўзросту лічбавай фатаграфіі. Гэта Мікалай Міхайлавіч Ліннік. Плён гуртка — фотавыстаўкі чытачоў. Экспазіцыя мяняецца кожны месяц.

Заўсёднікі ведаюць: калі бібліятэкі прапаноўваюць узяць летам удзел у інтэлект-гульніх ці квэсце, сумна не будзе! Ці можна ўявіць сучасную бібліятэку без нестандартных рашэнняў?

Наталля СВЯТЛОВА, фота аўтара

На сустрэчу з Элісай Ажэшкай

Былая сядзіба Бохвіцаў у Флер'янова, што тут адбыліся II Флер'яноўскія чытанні.

Два гады таму ініцыятарамі аднаўлення традыцыі правядзення літаратурных чытанняў менавіта тут, у былой сядзібе Бохвіцаў, выступілі Ляхавіцкая раённая цэнтралізаваная бібліятэчная сістэма пад кіраўніцтвам аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі, а таксама раённая газета «Ляхавіцкі веснік». Тады ж, у чэрвені 2016 года, прайшлі першыя Флер'яноўскія чытанні.

У канцы XIX — пачатку XX стагоддзя Флер'яноўская сядзіба была адным з асяродкаў беларуска-польскіх культурных зносінаў. Сярод гасцей Бохвіцаў — вядомыя дзеячы польскай літаратуры: Эліза Ажэшка, Уладзіслаў Рэймант, тэатральны дзеяч і літаратурны крытык Юзаф Катарбінскі, віленская піяністка Асецінская...

Усе яны трапілі ў Флер'янова дзякуючы запрашэнню Элізы Ажэшкі. З вялікай карэспандэнцыі пісьменніцы можна даведацца, што яна з 10 чэрвеня 1908 года замовіла сабе і сяброўцы два пакоі ў флер'яноўскім доме і ўдакладняла, якім цягніком ехаць з Гродна да Ляхавіч.

Вядома, што ў 1909 годзе на тэрыторыі сядзібы знаныя госці ў памяць аб тым, што тут жылі, пасадзілі маладыя дубкі. Дуб, пасаджаны Элісай Ажэшкай, некалькі гадоў таму адзначаў векавы юбілей. У 2011 годзе па ініцыятыве раённай газеты «Ляхавіцкі веснік» у Флер'янове было пасаджана 100 дубкоў. Сённяшнія гаспадары сядзібы Генрых і Ларыса Траццякі шмат робяць для таго, каб зберагчы для нашчадкаў гістарычную спадчыну.

Сёлета II Флер'яноўскія чытанні сабралі шмат гасцей. Наш знакаміты зямляк, паэт, пісьменнік, дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Алесь Бадак агучыў

прывітальныя словы міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь Аляксандра Карлюкевіча ўдзельнікам чытанняў. Неаднойкі называліся імяны: Леанід Пранчак, Іван Ждановіч, Уладзімір Дамашэвіч. Гучалі ўрыўкі з іх твораў, песні на іх вершы. На сцэну запрашаліся добра вядомыя і любімыя землякамі Галіна Жывіца з Бераставіцы, Ларыса Глеб з Падлесса, Клаўдзія Трысцень і Алесь Корнеў з Баранавіч.

Даспадобы гасцям прыйшлася бібліятэка пад адкрытым небам, дзе кожны мог сфатаграфаватца ва ўбранні мінулага стагоддзя ці пагартаць старонкі якога-небудзь цікавага выдання. Экспазіцыя Прэзідэнцкай бібліятэкі «Кнігі з аўтографамі беларускіх пісьменнікаў» таксама выклікала непадробны інтарэс. Дзяржаўны музей ваеннай гісторыі правёў акцыю «Я ганаруся». Удзельнікі і госці фэсту мелі магчымасць набыць кнігі, якія выйшлі ў выдавецтве «Мастацкая літаратура».

Бібліятэкары раённай дзіцячай бібліятэкі арганізавалі дзіцячую пляцоўку. Прыемна адзначыць, што размалёўваць прыгожыя аб'ёмныя палацы цікава было і дзецям, і дарослым.

Магчымасць пакатацца на конях па маладым парку прадставілі ўдзельнікам фестывалю гаспадары аграсядзібы «Залатая падкова» з Баранавіцкага раёна. У праграме мерапрыемства знайшлося месца адкрытаму мікрафону, ля якога можна было прачытаць свае вершы ці іншыя паэты. Стол са стравамі нацыянальнай кухні поўніўся ўсялякімі прысмакамі, якімі ад душы ўсіх частавалі гаспадыні-бібліятэкары.

Наталля БАГДАНОВІЧ, намеснік дырэктара па рабоце з дзецьмі Ляхавіцкай раённай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы

Мова радзімы

Нягледзячы на халоднае надвор'е, на пляцоўцы каля кінатэатра «Сучаснік» г. Масты сабраліся актыўныя чытачы бібліятэкі, жыхары горада, прыхільнікі беларускага слова. Гучала самабытная, мілагучная, прыгожая ласкавая беларуская мова, якая сагрывала душу і сэрца. Мастоўская раённая бібліятэка арганізавала і правяла акцыю «Чытаем па-беларуску», прымеркаваную да Года малой радзімы.

Усім прысутным былі раздадзены флаеры «Расліны па-беларуску», «Апранайся па-беларуску» і інш. з перакладам слоў з рускай мовы на беларускую. Супрацоўнікі бібліятэкі згадалі творы айчынных пісьменнікаў і паэтаў, прысвечаныя Бацькаўшчыне. Загадчык сектара культуры Мастоўскага райвыканкама Настасся Палушчык прачытала байку, напісаную яе татам. У аўтарскім выкананні мясцовых паэтэс Зінаіды Біліды і Галіны Васілеўскай прагучалі шчырыя і пранікнёныя вершы, прысвечаныя роднаму краю.

Юныя ўдзельнікі ўзорнага ляжнага тэатра «Пятрушка» захапляльна і артыстычна дэкламавалі вершы паэтаў-землякоў І. Данік, І. Астапенкі і інш. Бібліятэкары прапанавалі прысутным далучыцца да сумеснага праچытання вядомага ўрыўка з пазмы Якуба Коласа «Новая зямля». Прыхільнікі роднага слова мелі магчымасць прадэкламаваць любімыя паэтычны твор і атрымаць салодкі пачастунак, а таксама пазнаёміцца з матэрыяламі кніжнай выстаўкі «Беларуская кніга для вас!». Да акцыі далучыліся намеснік старшыні Мастоўскага райвыканкама Марына Давыдзік, старшыня раённага савета ветэранаў Ірына Сераброўская.

Вольга КОРШУН, метадыст аддзела бібліятэчнага маркетынгу Мастоўскай раённай бібліятэкі

РАЙ, ЯКОМУ НІКОЛІ НЕ СУДЖАНА СТАЦЬ ЯВАЙ

Алена Лось пазбягала ў мастацтве ўсяго вострага, асумнага, жалобнага. У той час як яе жыццё па сваім болю нагадвала трагічную графіку нямецкіх мастакоў-экспрэсіяністаў.

Яе дзіцячы і дарослыя страхі, комплексы, сямейнае бяспладдзе ніколі не з'яўляліся (як для пераважнай большасці творцаў) крыніцай натхнення. Алена Георгіеўна надзейна аберагала сваё мастацтва ад хваравітага ўдзяння ўласнага надламаннага жыццяпісу.

У яе ніколі не было шчаслівай сям'і.

Першы муж, цудоўны графік Гары Якубені, з якім яна супольна афармляла многія кнігі, памёр ад хваробы сэрца ў сярэдзіне 60-х. Калі мастачка вярнулася позна вечарам дамоў, то ўбачыла яго нежывое цела.

Яе другі чалавек таксама меў кволае сэрца і пайшоў з жыцця ў сярэдзіне 90-х.

Адзіны сын патанаў у балоце разводаў, турэмных адсідак, заўсёднага безграшоўя, а дарослы ўжо ўнук не праяўляў асаблівай увагі да яе творчасці.

І ў той самы час, нягледзячы на гэтыя жыццёвыя бурны, мастацтва Алены Лось падкрэслена бесканфліктнае, выразна-пастаральнае, адкрыта ідылічнае. Яно ўспрымаецца як пэўны выклік той нязменна-жахлівай рэчаіснасці, што неадчэпна яе пераследвала.

Алена Лось была цвёрда ўпэўнена: шчасце, безумоўна, ёсць. Але толькі... калі ты сама яго намалюеш, і яго існаванне магчымае толькі ў строгай прасторы малюнка, за межы якога ніколі гэтае шчасце не пярэйдзе.

Тое, чаго Алене Георгіеўне так нехапала ў рэальным жыцці, яна з фанатычнай паслядоўнасцю выяўляла ў сваіх надзвычай гарманічных, пазбаўленых і намёку на смутак, творах.

У яе ілюстрацыях пануе культ шчаслівай сям'і.

Паглядзіце, напрыклад, на адзін з дзівосных малюнкаў да кнігі «Залатая яблынька» (1974 г.).

Перад намі сямейная пара: тата-гусар гушкае дзіця, юная мама папраўляе свае валасы і мочыць ножкі ў рэчцы. Вада, сцябліны фантастычных кветак, дрэвы закальваюць нас у сваім хвалепадобным рытме, яны быццам абдымаюць гэту шчаслівую сям'ю, аберагаюць ад заўсёдна-агротнай будзённасці...

Паводле сваёй акарэльнай лёгкасці, тонкага, сімфанічнага гучання блакітнага, жоўтага, стрымана-пастэльнага чырвонага і карычневага колеру, гэтае цудоўнае выяўленне раю нагадвае жывапіс Мары Ларансен, якая таксама пазбягала ў творчасці вострых кутцоў, крыклівага каларыту ці нейкага намёку на канфлікт. Чароўныя адценні блакітнага, якімі запоўнены малюнак, прымушаюць успомніць яшчэ аднаго паэта гэтай нябеснай фарбы — нямецкага жывапісца Франца Марка.

Яго многае яднае з Аленай Лось і перш за ўсё абсалютна-рэлігійнае стаўленне да жывёлы і прыроды.

Заўсёдна-раханная, мудра-засяроджаная быкі, коні, сабакі, мядзведзі, кошкі, лісы, касулі, дзікі, тыгры ўтвараюць адно гарманічнае цэлае з тым райскім садамі (больш абстрактным у Марка і тапаграфічна-паляшувцам у Лось, дзе на шчыце кожнай хаты выяўлена абавязковае сонца), куды мастакі змяшчаюць сваіх герояў.

Франц Марк, як і геранія нашага артыкула, разумее, што пераіначыць рэчаіснасць немагчыма, а таму лічыць, што мастацтва і штодзённасць — рэчы несумяшчальныя і трэба заставацца апошнім вартым жалю рабом прагматычна-гастраномнай явы, каб выкарыстоўваць гэтую сумнеўную праўду ў сваім мастацтве.

Падобную пазіцыю можна называць утапічнай, па яе прыхільнікаў — слабакамі, якія маладушна ўцякаюць у здрадніцкі свет казкі. Але я схільны лічыць такую філасофію своеасаблівым выклікам нашай штодзённасці.

Алена Лось з нязломнай прынцыповасцю адстойвала сваё права на фантазіянае мастацтва і нават адмаўлялася ад некаторых выгадных заказаў (напрыклад, ад афармлення кнігі Васіля Быкава «Трэцяя ракета» ў 1963 годзе).

І сапраўды, навошта яшчэ раз паказваць тое, што ў літаратуры завецца «жахамі вайны»? Асабліва калі перажыў іх сам. Асабліва калі бачыў, як маці, рызкуючы жыццём, схавала падчас акупацыі яўрэйскую дзяўчынку, ратавала (прабуючы ў нямецкім лясніцтве) сялян ад смерці.

Для чаго памятаць яшчэ большыя кашмары пасляваеннага бытавання? Бо пасля страху штодзённага расстрэлу з боку нацыстаў прыйшоў не менш востры жах арышту (і верагоднай пагібелі), якім пагражалі НКВС. Так, маленькую Алену за тое, што яна малывала і вывешвала на сцяне сваёй хаты гумарыстычную газету «Цыцохіны новости», адзін НКВСавец хацеў у 1945 годзе арыштаваць (выратавалі суседзі), а яе маці за «супрацоўніцтва з ворагам» меліся саслаць у Сібір (адбілі выратаваныя ёй у вайну людзі).

Калі будзе ілюстраваць выкрывальна-балючага Васіля Быкава, міжволі мусіш прыгадаць перажытае. А ці ёсць у

гэтым сэнс? Ды і ці вельмі патрэбнае такое мастацтва? Каб лішні раз паказаць, што людзі ў сваёй заалагічна-агрэсіўнай хваравітасці не мяняюцца? Але гэта ж так прымітыўна — малываць заўсёдна-нязменнае!

Пачынаючы з 90-х гадоў асабліва блізкай Алене Лось была падкрэслена невострасюжэтная, медытатыва-напісальная проза Уладзіміра Ягоўдзіка, да якой мастачка з радасцю рабіла ілюстрацыі (можна згадаць іх цудоўную кнігу «Грыбок, грыбок, выстаў лабок», 1997 г.). У размове з гэтым пісьменнікам Алена Лось казала пра прычыну адмовы ілюстраваць Быкава: «Прачытала на адным дыханні. Уражанне магутнае. А назаўтра раніцай вярнула папку з машынапісам у рэдакцыю. Зразумела — быкаўская проза патрабуе зусім іншай, не характэрнай для мяне пластыкі, лініі, штрыха. Навошта халацца не за сваё? Так, нястомна шукай, эксперэментуй, памыляйся, але беражыся ад танных падробак, фальшу» (Уладзімір Ягоўдзік. «Каб не маўчала душа...» // Наша вера, № 7, 2007 г.).

І сапраўды, ці не лепей паглынацца ў свет беларускіх народных казак, вясёлых вершаў Васіля Віткі, па-эстраднаму лёгкіх загадак Ніла Гілевіча, казак Авяр'яна Дзеружынскага, Міколы Янчанкі, Дануты Бічэль-Загнетавай ці Петруся Макаля?

Цікава назіраць за тым, як па-свойму перапісвае Алена Лось гэтыя творы, каб яны цалкам адпавядалі яе ідэалістычнай філасофіі.

Возьмем, напрыклад, беларускую народную казку «Разумная дачка» (1988 г.), якая выйшла асобным выданнем у літаратурнай апрацоўцы Алеся Якімовіча. Дарэчы, з гэтым пісьменнікам мастачка вельмі ахвотна і неаднаразова супрацоўнічала. З Якімовічам звязаныя яе сапраўдныя творчыя ўдачы («Ох і залатая табакерка», 1967 г.; згаданая «Залатая яблынька», 1974 г.; «Курчак-рабка», 1976 г.) І гэта надзіўна: Якімовіч як мог літаратурна залагоджваць вострую, гратэскую брутальнасць нашага фальклору, а спадарыня Лось з той жа самазабыццёвасцю «гарманізавала» гэтую залагоджанасць сваімі малюнкамі.

У адным з эпизодаў «Разумнай дачкі» страшны, жорсткі садыст пан нацкаваў на дзяўчынку зграю сабак, але яна ўратавалася, выпусціўшы зайца, і ганчакі кінуліся за ім.

Як гэту сцэну ілюструе Алена Лось?

Перад намі па-святочнаму яркая выява панскай сядзібы. Тоўсценны гаспадар нагадвае больш лагоднага шляхціца Завальню, а не маньяка ў стылі «Бутрыма Няміры» Францішка Аляхновіча ці «Пана Сурынты» Уладзіслава Галубка. Дзяўчынка прыветна яму махае, быццам запрашае ў такі шыкоўны сонечны дзень пагуляць, пагарэзіць. Вясёлыя, ласкавыя сабакі бягуць наперадкі за такім жа слаўным зайчыкам. Перад намі эпизод мілай цудоўнай гульні. Сінякронавыя дрэвы ізноў жа ласкава хінуцца да герояў, а чырвоны палац, намалываны на ўвесь разварот, арачна выгінаецца з такой пшчотай, што пачынае нагадваць вялікі німб, які абдымае персанажаў і надае дзейству безумоўную сакральнасць.

А як вам такая цудоўная ў сваёй сьвядомай неадпаведнасці тэксту ілюстрацыя да «Загадка» Ніла Гілевіча (1971 г.)? Чытаем, якое там дадзена апісанне ваўка: «Асцярожна, / Шэры, / Хітры, / Век галодны, / Шчэрыць іклы...» А на ілюстрацыі бачым, як гэты драпежнік шчасліва і нежак нават безабаронна ўсміхаецца, калі глядзіць у бок курчакі і пеўня, качкі і качара, як быццам ізноў жа хоча запрасіць іх разам падурэць.

Алену Лось мала цікавіла задача перадаць вясёлую эмоцыю драпежнай вастрэні паззіі Ніла Гілевіча (і яна дакладна адмовілася ілюстраваць яго спрэчны «Сказ пра Лысую гару»). Для яе галоўнае ў чарговы, няхай сабе тысячны, раз, паказаць прастору, дзе ніхто нікога не крыўдзіць, не палюхае, не б'е і тым больш не есць.

Добра, скажаце вы, а як жа слаўныя малюнкі да шэдэўра Васіля Віткі «Ладачкі-ладкі» (1977 г.)? Напрыклад, ілюстрацыя да класічнага «Прыйдзе шэранькі ваўчок, / Цябе схопіць за бачок»? Тут жа проста з відэочнай дакладнасцю паказана мастачкай, як згадана «ваўчок» трымае ў пашчы за кашулю напалоханага хлопчыка з голай срэчкай, а іншыя дзеці ад жаху хочучы схавання пад коўдру.

Так, фармальна перад намі хорар-малюнак.

Але ж першае ўражанне падманлівае. Па-мацісаўску чырвоная коўдра нагадвае своеасаблівую тэатральную заслану, на фоне якой адбываюцца гэтыя падзеі, а стылізавана-масачныя абліччы хлопчыкаў і дзяўчынак, морда драпежніка надаюць усяму дзейству характар вясёлай карнавальнай неспраўднасці, жарту. Такое адчуванне, быццам героі дзеля ўласнай радасці разыгралі гэты вершык і не столькі «палохаюцца», колькі смяюцца, што ў іх атрымаўся такі вясёла-зладжаны спектакль.

Я нездарма тут згадаў пра Анры Маціса.

Яшчэ ў 1967 годзе мастацтвазнаўца Міхась Забораў, калі пісаў пра творчасць Алены Лось, прыгадаў не толькі гэтага слаўнага фавіста, але і ўцэкача ў казачную прастору Палінэзіі Поля Гагена: «Асобнай увагі заслугоўвае каляровае вырашэнне ілюстрацыі. Можна ўпэўнена гаварыць аб

бясспрэчным жывапісным таленце мастачкі. /.../ Побач з яркімі, чыстымі колерамі раптам загучыць які-небудзь складаны зялёны або охрысты. Асабліва выразна і высока-родна гучыць у гэтым асяроддзі чорны. Калі, напрыклад, узяць, такіх кніжкі, як «Дударык» В. Віткі або «Маша і мядзведзь» (народная казка), аформленыя разам з Г. Якубені, дык, мне здаецца, тут, шчасліва спалучыліся традыцыйны беларускага выяўленчага фальклору і тое разуменне колеру, якое прынеслі ў мастацтва Гаген і Маціс» (Міхась Забораў. У свеце казак. // Літаратура і мастацтва. Пятніца, 15 верасня, 1967 г.).

Дарэчы, на самым пачатку свайго творчага шляху, калі Алена Лось рабіла ілюстрацыі супольна з першым мужам, у малюнках яшчэ не было той ідылічнай заспакоенасці. Якубені любіў гратэск, кантраснае спалучэнне чорнага і белага, чырвонага і шэрага. Быў майстрам гравюры, эстэтычна блізкай Эмілю Нольдэ. З гэтым мусіла лічыцца Алена Лось.

У ілюстрацыі да згаданай Міхасём Заборавым казкі «Маша і мядзведзь» (1963 г.) цікава назіраць за тым, як спалучаюцца ў адным малюнку гэтыя два розныя мастацкія тэмпераменты.

Вось перад намі падкрэслена маршчыніста-характарная бабуля, дзе асаблівы акцэнт зроблены на яе босыя ногі і рукі, якія нагадваюць крону старога дрэва. Відэочна, што яе малываў Якубені. А побач сядзіць унучка, якая размаляўвае матрошку. Аблічча дзяўчыны тое самае лялечнаму тварыку яе цацкі, і гэтая мілая стылізаванасць паказвае, што аўтарам была менавіта спадарыня Алена.

Не ўсе пісьменнікі, чые кнігі ілюстравалі Лось і Якубені, былі задаволены іх работай. І калі Уладзімір Караткевіч з уласцівым яму юначым пафасам пісаў у лісце да мастакоў пра аздабленне сваёй кнігі «Блакит і золата дня» (1961 г.): «Знаете что, я видел обложку и шмуцтитулы к "Блакиту..." и прямо восхищен ими: современно, лаконично, чисто — просто здорово. Это первая работа над моей книгой, которая мне понравилась...» (Уладзімір Ягоўдзік. «Каб не маўчала душа...» // Наша вера, № 7, 2007 г.), то былі сталінскі вязень Язэп Пушча не хаваў засмучэння. Паэт Мікола Хведаровіч успамінаў: «Гартаючы зборнік ["Пачатак легенды" (1963 г.) — В. Д.-М.], я заўважыў, што на вокладцы вельмі невыразны малюнак. Трэба было доўга ўгледзецца ў вялікую чорную пляму, каб распазнаць ледзь прыкметныя абрысы нейкага дрэва, ушчэнт разбітага перуном... [Язэп Пушча згаджаўся]: — Я таксама не задаволены вокладкай. Калі кніжка амаль што была надрукавана, мне паказалі малюнак. Давялося пагадзіцца, што будзеш рабіць?» (Хведаровіч. М. Незабыўнае, 1976 г.).

Вобраз «разбітага перуном» абгарэла-скалечанага дрэва (відэочна, ідэя Гары Якубені) раздражняла Язэпа Пушчу, бо, хутчэй за ўсё, нагадвала аўтару «Лістоў да сабакі» пра ягоны зламаны творчы лёс, з яскравай навязлівасцю паказвала тое, што аднавіць свае творчыя сілы не атрымаецца (паэт менш чым праз год памёр).

А таксама гэты выразны, жалобна-трагічны малюнак служыў страшна-прачочым сімвалам таго, што і ў асабістым жыцці мастачкі настане час бясконцага суму...

У 1984 годзе выходзіць яе аўтарская кніга «Дзесяць дзён у Барку», своеасаблівыя дзесяць заповетаў Алены Лось. Сюжэт тут не галоўнае. Змест амаль прымітыўны: хлопчык на дзесяць дзён прыехаў з горада на летнія канікулы ў родную вёску. Як і ў «Міхасёвых прыгодах» Якуба Коласа і ў вершаванай казцы згаданага ўжо Язэпа Пушчы «На Бабрыцы», галоўнае тут не сюжэт, а тое светлае, амаль будысцакае адчуванне радасці, што ты трапіў у сапраўдную казку, дзе жывёлы, дрэвы, людзі, неба і вада жывуць у заўсёднай гармоніі: «Часам бабуля пасвіць сваю жывёлу каля рэчкі. Сядзіць на беражку, галінкай камароў адганяе, парсучок Дзюдзя каля бабулі ў пясочку качаецца, а казёл з казою альшанік ім вербалоз аб'ядаюць. Ад бабулі нікуды не ідуць. Добра ім разам на беражку». Малюнкі ў гэтай кніжцы цяжка назваць графікай. Гэта сапраўдныя палотны, якія набліжаюцца па сваім манументальным хваласпеўным гучанні да шэдэўраў класіцызму.

Алена Лось як ніхто ўмела выяўляць рай на зямлі і пры гэтым не закранала ніводнай фальшыва-сентыментальнай ноткі.

У гэтым сэнсе яе чыстае, па-дзіцячы цнатлівае, шчырае мастацтва перагукалася з такой жа шчыльнай і вонкава безабароннай паэзіяй Аляксея Пысіна:

*Ёсць на свеце мой алень,
Ёсць і гэткае маленне:
Будзь заўсёды ў алены,
Цёмны мох і светлы дзень!*

*Вы, разумныя браты, —
Я і сам страляць умею —
Дайце жыць майму аленю
Пад галінкай даброты.*

*Вось у цішыні лясоў
Ліст трапечы счыранелы.
Можа, гэта страх алены
Тут асінкаю ўзышоў?...*

Шкада, што Алена Лось ніколі не ілюстравала вершы Аляксея Пысіна.

Васіль ДРАНЬКО-МАЙСЮК

АРТ-АГЛЯД

Для мастацкага асяроддзя лета — адзін з самых спакойных перыядаў года: выставачныя пляцоўкі бяруць «адпачынак». Адкрыццё мастацкіх праектаў адбываецца зрэдку. Але ўсё ж такі некаторыя музеі і галерэі могуць парадаваць глядачоў цікавымі экспазіцыямі, лічыць Вікторыя Аскера.

Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь

1 У Нацыянальным мастацкім музеі працуе выстаўка графікі і скульптуры Юліі і Алеся Шацілаў «Знікае час». Тэма часу, абраная мастакамі для ўвасаблення, прымушае разважаць.

Графічныя аркушы Юліі Шацілы выкананы ў класічнай тэхніцы літаграфіі. Дзякуючы выкарыстанню алоўкавай манеры, рухому спакойнаму штрыху, мяккаму каларыту, што задае лёгкую вібрацыю, ствараецца адчуванне міражу, вобраза, які паступова знікае. Творы мастачкі дыхаюць лёгкасцю.

Скульптуры Алеся Шацілы прасякнутыя нацыянальнай тэмай, якая раскрываецца праз алегорыі і сімвалы. У пластыцы яго мініяцюрных работ заўважаецца імкненне злавіць і захаваць імгненне, зафіксаваць кадр і адлюстравать характар свайго героя з дапамогай дробязных мастацкіх элементаў.

Юлія і Алякс узаемадапаўняюць адно аднаго, іх яднае адсылка да нацыянальных матываў і вобразнасць. Творы мастакоў у адной прасторы глядзяцца арганічна.

Галерэя сучаснага мастацтва «Ў»

4 Галерэя «Ў» аднаўляе працу на новым месцы і абяцае далей паказваць сучаснае мастацтва, якое хвалюе і ўздывае пытанні, што падказвае жыццё, прапаноўвае разам шукаць адказы, у тым ліку праз фармальныя і эстэтычныя пошукі.

Галерэя «Ў» за некалькі гадоў стала месцам, якое ўвасабляе адкрытасць і дыялагічнасць мастацтва, пляцоўкай не толькі мастацкіх, але і адукацыйных праектаў. Новым доўгатэрміновым шматжанравым праектам (жывапіс, фотаінсталяцыі) «Без выключэння! У працэсе» куратары Міхаіл Гулін, адзін з самых актыўных сучасных мастакоў Беларусі, і Элтадж Зейналаў з Баку падкрэсліваюць скіраванасць галерэі на адкрытасць і інтэрактыўнасць, уцягненне ў размову і дыскусію пра тое, што ёсць сучаснае мастацтва, у якіх формах яно існуе ў Беларусі і ў свеце. Таму на працягу праекта «Без выключэння! У працэсе» запланаваныя шэраг сустрэч, перформансаў, інклюзіўных творчых майстэрняў, якія будуць праводзіць самі аўтары, каб сцвердзіць: для мастацтва няма межаў — ні сэнсавых, ні ў формах, ні ў глядацкай аўдыторыі. І галерэя гэта пацвярджае ў сваім новым памяшканні, дзе створана безбар'ернае асяроддзе, даступнае да ўсіх. Без выключэння — гэта значыць, што і без абмежаванняў, таму праект адразу абазначае ўсе асноўныя прыярытэты ў працы галерэі «Ў».

Адной з самых жывых формаў сучаснага мастацтва з'яўляецца перформанс. І ў рамках праекта адна з яго ўдзельніц Ірына Ануфрыева правяла пяцігадзінны перформанс-прысвячэнне Людміле Русавай «Замест танцаў». Сама Ірына Ануфрыева мае добрую практыку ў выкаванні праз пластыку — яшчэ з часоў працы ў тэатры *InZhest*. Але ў гэтым перформансе гаворыць не пра сябе. Пра жыццё і смерць наогул. Але праз асобу мастачкі Людмілы Русавай, якая пайшла з жыцця некалькі гадоў таму. Яна была тым апантаным чалавекам, які ў сваёй практыцы яшчэ ў 1980-я і 1990-я ствараў перформасы і даказваў, што праз новыя формы мастацтва можна гаварыць пра важныя рэчы.

Музей гісторыі Віцебскага народнага вучылішча

2 У межах фестывалю «Славянскі базар-2018» адбылося адкрыццё праекта «Восіп Цадкін. Вяртанне».

Восіп Цадкін — яркі прадстаўнік Парыжскай школы, знакаміты скульптар мінулага стагоддзя. Творца нарадзіўся ў Віцебску. У свой час Цадкін вучыўся ў адным класе з Маркам Шагалам, а пазней браў урокі малявання ў віцебскай школе-студыі Юдэля Пэна. Пасля ад'езду з Віцебска аўтар жыў у Лондане і Парыжы, дзе такое ж артыстычнае асяроддзе шмат у чым сфарміравала яго стыль мастацтва. Галоўным відам творчасці Восіпа стала скульптура, цягу да якой ён адчуваў з дзяцінства. Скульптура Цадкіна сфарміравалася пад уздзеяннем кубізму, яна блізкая да экспрэсіянізму.

На выстаўцы «Вяртанне. Восіп Цадкін» прадстаўлены чатыры экспанаты: «Возера» (1925), «Трое аголеных за сталом» (1928) і скульптурныя кампазіцыі «Вяртанне блуднага сына» (1952) і «Малая П'ета» (1961). Творы, безумоўна, вартыя таго, каб іх убачыць. Выстаўка — частка праекта галерэі «Арт-Беларусь», які рэалізуецца Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь і ААТ «Белгазпрам-банк».

Новы замак (Гродна)

5 У Новым замку адкрылі выстаўку, дзе прадстаўлена каля трыццаці скарбаў, знойдзеных у Гродне і вобласці за апошнія гады. Сярод экспанатаў — каля трыццаці кілаграмаў манет, кухоннае начынне і сярэбраныя сталовыя наборы, фатаграфіі, дакументы, шклянныя талеркі. Ёсць на выстаўцы і частка рыцарскага абмундзіравання, якое знайшлі школьнікі на беразе Нёмана каля Старога замка.

Некалькі скарбаў, у тым ліку і два апошнія, знойдзеныя ў Гродне, належалі яўрэям. Напрыклад, рэчы Ісаака Капіцы і яго сям'і. Скарб быў знойдзены рабочымі на гарышчы дома на вуліцы Вялікая Траецкая ў 1993 годзе падчас рэстаўрацыі будынка. Скарб рэчавы і складаецца з фатаграфій, дакументаў, ручніка з вышыўкай, скрыначак. Спецыялісты мяркуюць, што рэчы былі схаваныя пасля 1938 года.

Выстаўка будзе вельмі цікавая тым, хто любіць гісторыю і каму падабаецца адкрываць неверагодныя факты пра гарады, асобныя вулкі і мясціны. Такія скарбы даюць магчымасць зазірнуць у жыццё людзей, якія жылі ў горадзе і ваколцах дзясяткі і сотні гадоў таму.

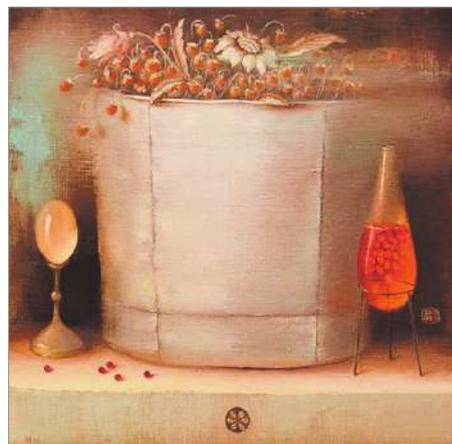

Матэрыялы старонкі падрыхтавала Вікторыя АСКЕРА

Мастацкая галерэя «АРЦЕЛЬ»

3 Адна з самых стыльных галерэй Мінска прэзентуе ў ліпені жывапісны праект Эдуарда Зеньчыка «Дотык прыгажосці».

На выстаўцы прадстаўлена 55 жывапісных работ апошніх гадоў. Кожная карціна распавядае пра сакрамэнт і сэнс старажытных знакаў. Мастак спрабуе спасцігнуць утоеную сутнасць сусвету і сэнс быцця. Імкнецца пранікнуць у сутнасць любові і падзяліцца ёю праз свае творы. Місія карцін — адчыніць вокны паміж чалавекам і светам фантазіі, выкарыстоўваючы для гэтага матывы пазачасавых вобразаў жаночай прыгажосці. У цяперашнім мітуслівым свеце глядач можа на імгненне перавесці дух, адмовіцца ад вонкавай прасторы і часу, адчуць далікатнае дакрананне чыстай прыгажосці.

Выставачны праект «Дакрананне прыгажосці» трансфармуецца і пастаянна аднаўляецца. Экспазіцыя была прадстаўлена ў Латвіі, Фінляндыі, Эстоніі і цяпер у Беларусі. Мастак па нацыянальнасці беларус. Яго імя вядомае ў Эстоніі, а ў Беларусі творца выстаўляецца ўпершыню.

Прадмет. Лялька. АРТЫСТ.

Тэатры лялек без лялек — гэта сённяшня рэчаіснасць лялечнага мастацтва Беларусі. У лепшых яго творах. У лепшых спектаклях нашых зорных рэжысёраў, якія нарахвалі за межамі краіны: Аляксея Ляляўскага, Аляксандра Янушкевіча, Ігара Казакова, Яўгена Карняга, Юры Дзівакова, Алега Жугжды. Усіх, акрамя двух апошніх, можна зразумець. На іх ляжыць, так бы мовіць, адбітак настаўніка, Ляляўскага. Яго светапогляд, яго мастацкі густ, яго выбар літаратуры не мог не паўплываць на творчасць яго вучняў.

Дык вось пра стасункі з лялькай. У гісторыі чалавецтва лялька з'явілася рана. Магічнае стварэнне чалавека, які хаваў у абліччы лялькі свае пачуцці, пакуты, страхі. Гульнявыя лялькі шматлікія і шматсэнавыя. Чаму ж лялечнікі выпускалі артыста з-за шырмы ў самастойнае жыццё? Што, цяпер усё будзе так, як у драматычных тэатрах? Раней лялька павялічвала маштаб чалавека. Што не зможа сыграць артыст, дапоўніць лялька. Пераўтварыць. Узбуйніць, удакладніць, прымусіць паверыць. А цяпер артыст-лялечнік вырашаў абысціся без яе і ўсё ўзяць на сябе?

Тэатры лялек грунтоўна пасталелі і робяць цікавыя спектаклі не толькі для ўсёй сям'і, але і для прасунутых інтэлектуалаў. Пацвярджэннем таму стаў Х Міжнародны фестываль тэатраў лялек.

Лялькі распаўдалі казкі дзецям толькі два-тры разы. У асноўным лялькі вырашылі гаварыць пра дарослыя праблемы і з дарослымі. Часам лялек не было зусім або іх замянялі прадметы. Калі пералічыць, колькі разоў пісьменнікі, мастакі, філосафы звярталіся да лялькі, станоўца зразумела, што толькі з яе дапамогай можна вырашыць некаторыя праблемы. І вось, калі ласка, ляльцы далі адстаўку самым адданым лялечнікі. Дакладней, яны замянілі звывую чалавекападобную ляльку прадметамі. Прадметы сталі выкарыстоўвацца як лялькі. Па сутнасці, прадметы зусім не бутафорыя, а лялечныя персанажы. Часта, асабліва ў Юры Дзівакова, з'яўляюцца статуі, вялікія скульптурныя партрэты. Гэта ж лялькі. Часам яны ажываюць. Часам застаюцца абыякавымі.

Трысцінавыя лялькі, пальчатачныя і марыянеткі амаль зніклі. Яшчэ з'яўляюцца самыя простыя планшэтыя лялькі і развіваецца тэатр ценяў. Падчас фестывалю думалася, што самыя прасунутыя рэжысёры шукаюць новыя спосабы кіравання лялькамі і прадметамі. Сёй-той нават знайшоў новыя спосабы ў свеце абстрактных формаў.

У светапоглядзе лялечніка лялька становіцца нейкім сімвалам незалежна ад таго, з чаго і як яна зроблена. Чым мацнейшы лялечнік, тым больш сэнсаў і сімвалаў. Надыходзіць момант, калі лялька, здаецца, пачынае замінаць і акцёр сам становіцца чымсьці накшталт лялькі. Ён можа надзець маску. Магчыма, гэта новыя спосабы рэалізацыі задумы.

Мастацтва тэатра лялек сёння — гэта аб'ёмныя маскі, манекены, кубікі, тканіна, пёры, дошчачкі, кухоннае націнне, нават калготкі.

Вялікі тэатры тэатра лялек Хенрык Юркоўскі лічыў, што лялька прымае сістэму знакаў жывога акцёра. Яна дзейнічае, калі можна сказаць, паводле падабенства. Часам закрадаецца абсурдная думка, што рэжысёры тэатраў лялек проста хочучь ставіць спектаклі ў дарослых драматычных тэатрах. І яны гэта з поспехам робяць (Ляляўскі, Жугжда, Дзівакоў, Карняг). Але чаму ж вяртаюцца ў альма-матар?

Ёсць і больш праявітая прычына адмовы працаваць з лялькамі. Сёння акцёраў не вучаць лялькаводства. Майстры ва ўзросце яшчэ не забыліся пра навыкі прафесіі, а моладзь проста не навучана.

Усе гэтыя праблемы тэатраў лялек агаліліся падчас фестывалю, але не пакінулі адчування катастрофы. Наадварот. Стала зразумела, што гэты від тэатральнага мастацтва рашуча і беспаваротна мяняецца. Новыя камп'ютарныя тэхналогіі паўплывалі на ўсе віды тэатральных паказаў. І, больш за тое, мы можам казаць пра з'яўленне новай тэатральнай мовы.

Вельмі каратка пра замежныя спектаклі, якія працуюць у іншых умовах, чым нашы айчыныя рэпертуарныя тэатры.

У нас ёсць планы па абслугоўванні глядачоў і колькасці пастановак. Акцёры трапляюць на своеасаблівы канвеер, дзе адбываецца штампоўка, паўторы і немагчымасць захаваць асаблівую эстэтыку і высокі мастацкі ўзровень. Да гонару і адвагі нашых лялечнікаў, свой выбар, сваю смеласць, свой стыль яны стараюцца захаваць і гэтым пастаянна здзіўляюць іншых.

Уся замежная лялечная прадукцыя адрозніваецца мінімалізмам формаў, выразнасцю акцёрскай працы, што дазваляе зразумець сэнс перакладу з незнаёмай мовы. Гэтану ёсць простае тлумачэнне. Многія спектаклі гасцей — штучны тавар. У тэатра — адзін, два спектаклі. З імі ездзяць па свеце, паказваючы, удакладняючы, адпрацоўваючы дэталі. Часта гэта бываюць міфы або казкі. Варта толькі адгадаць сюжэт. Усё становіцца вядома, бо гэта сучасная карціна свету, якая перагукаецца з касмалагічнымі мадэлямі, прадстаўленымі ў міфалогіі розных народаў або ў традыцыйнай слаўнянскай культуры. Да таго ж там утрымліваецца і тлумачэнне маральных каштоўнасцяў.

Напрыклад, тэатр з Ізраіля выдатна ведае дзіцячую псіхалогію і вельмі дакладна працуе з дзецьмі («Кравец», Іерусалім). Лялечнікі Ірана працуюць на плошчы і рынкі, накшталт нашай батлейкі («...І ён сказаў», Тэгеран). Іспанцы і балгары аддаюць перавагу пантамімы і танцам з аб'ектамі («Хутка, але не занадта», Барселона; «Я, Сізіф», Сафія).

І ўсё ж для нас кожны міжнародны фестываль важны як своеасаблівы экзамен айчынных лялечнікаў. Па добрай традыцыі гэта заўсёды шырокі паказ усёго, што зроблена добрага ў нашых тэатрах лялек, і магчымасць рэжысёраў і дырэктараў прысутнічаць на фэсце ўвесь яго тэрмін.

Пра «Новую зямлю», прадстаўленую Брэстам, і «Сіні-Сіні» з Магілёва няма сэнсу гаварыць доўга, бо гэтыя спектаклі ўжо грунтоўна адрэцензавалі і прадставілі на розных фестывалях. Пранізіліва казка-сон для дарослых на аснове аповеду Уладзіміра Караткевіча, зробленая ў форме монаспектакля акцёра Мікалая Спешца і рэжысёра Ігара Казакова, — прыклад універсальнасці (для ўсіх узростаў і ўсіх узроўняў глядачоў). І годны ўзор патрыятычнага выхавання для школьнікаў.

«Новая зямля» рэжысёра Аляксандра Янушкевіча — эпічнае палатно. Грае ўся трупы і па некалькі роляў. Тэатры лялек упершыню звярнуліся да твора Якуба Коласа. У яркім маштабным тэатральным праекце не ўсё атрымалася. Перш-наперш літаратурны сцэнар запатрабаваў разбіўкі на 22 эпизоды, у якіх губляецца асноўная думка беларускага класіка. Па-другое, акцёры выйшлі практычна без лялек, не ўмеючы размаўляць вершамі, што пацвердзіла думку, з якой пачаўся гэты артыкул. Да такой формы маштабнага спектакля патрабавалася рыхтавацца больш старанна.

Яшчэ больш расчаравалі гродзенцы, якія маюць у рэпертуары вельмі няпростыя і цікавыя фестывальныя спектаклі. Яны прывезлі блазенскія байкі «Залатыя ілбы», бенефісны спектакль акцёра Васіля Прабадніка, далёка не лепшую працу рэжысёра Алега Жугжды, хоць і цікавую па прыкладзе пацешных лялек, але вельмі просценькую па іх ваджэнні. Ад нашага знаўцы і аматара тэатра марыянетак можна было чакаць большага.

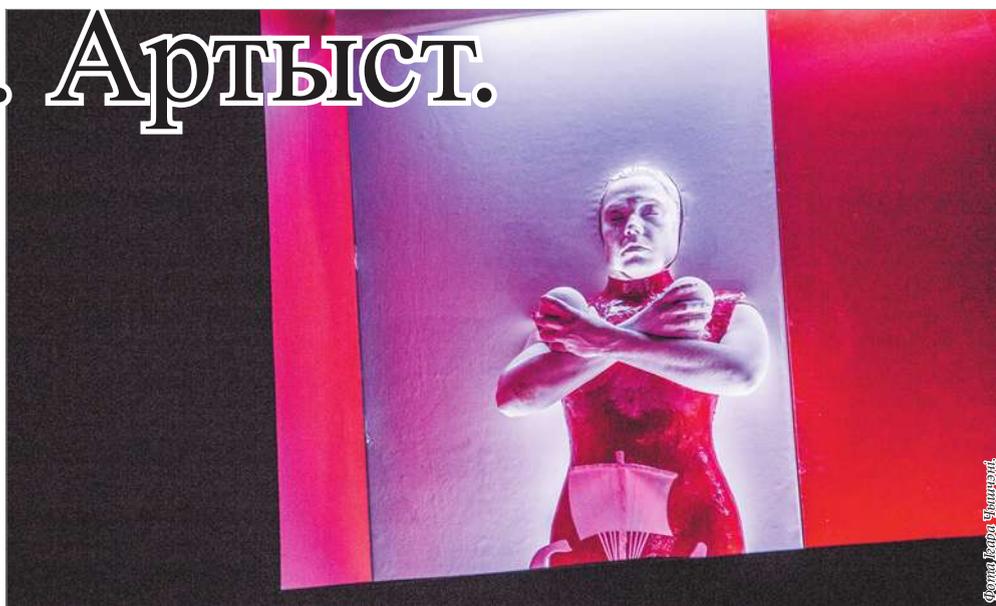
Гэтым разам галоўны мэтр і натхняльнік фестывалю Аляксея Ляляўскі пажадаў аддаць сваё майстэрства Расіі і схваўся ў мілым яму «Карлсан-тэатры» Санкт-Пецярбурга.

«Біяграфія», створаная ў садружнасці з найвядомейшым сцэнографам Эмілем Капалюшам, ператварыла знакамітую андэрсанаўскую казку «Гадкае качаня» ў жорсткую праўду жыцця. Яго качаня ніколі не стане лебедзем, можа быць, толькі ў раі. А яшчэ ён замахнуўся на Вільяма нашага Шэкспіра, будучы ўпэўнены, што Шэкспір — наш сучаснік. Яго «*Wanted Hamlet*» — у дыялогу з кожным глядачом, захапляючы, правакуючы, прымушаючы думаць і спрачацца. Скажу шчыра, думаю па сённяшні дзень і не магу выказаць сваю крытычную адзнаку. У Ляляўскага заўсёды так: трэба глядзець яго работы два-тры разы. Пасля аднаго прагляду застаецца безліч пытанняў. Але тэатр з'ехаў.

Засталіся нашы, беларускія, якія можна глядзець і пераглядаць, думаць і спрачацца. Больш за ўсё прымушаюць гэта рабіць лялькі Гомеля ў Юры Дзівакова і лялькі Маладзечна ў Яўгена Карняга. Свабодны мастак, рэжысёр без тэатра Юры Дзівакоў паставіў у Гомелі сатырычны верш нямецкага паэта Вільгельма Буша, якога лічаць адным з заснавальнікаў коміксаў. Нездарма тэкст перавёў знакаміты Данііл Хармс.

Дзівакоў пачаў здалёк. Вельмі здалёк, забыўшыся або махнуўшы рукой на тое, што ставіць класіка дзіцячай літаратуры ў тэатры лялек для дарослай аўдыторыі 12+. У праграмцы напісаў наступнае: «Стагоддзі Дадаізму прысвячаецца. Камедыя з элементамі чорнага гумару «Пліх і Плюх», паводле аднайменнага верша Вільгельма Буша ў перакладзе Данііла Хармса, у якім распавядаецца пра выхадкі двух шчанікоў, Пліха і Плюха, і іх уладальнікаў, братаў Паўля і Петэра. Акрамя сюжэта ўсё гісторыі, мы наўмысна, спецыяльна, з вялікай настойлівасцю, з невялікай доляй іроніі, з зажмуранымі вачыма, вельмі тонка выкарыстоўвалі элементы, кірункі і стылі з твораў светнага мастацтва, такіх аўтараў, як: Курт Швітэрс, Аляксандр Колдэр, Марсэль Дзюшан, Ота Дыкс».

Уяўляю, як знямелі ў школах, якім тэатр прапаноўваў свой спектакль. Ды хто акрамя спецыялістаў сёння ведае пра гэтую мадэрнісцкую літаратурна-мастацкую плынь з налётам хуліганства і бессэнсоўнасцю слоў і гукаў? Праўда, у гэтым французскім «да-да» заключаны дзіцячы лепет. Хармс пісаў вясельныя вершы для дзяцей, і сёння некаторыя дарослыя мала чым адрозніваюцца ад маленькіх

гарэз. Але па вялікім рахунку абыяцелі адчуваюць глыбокую пагарду да паэзіі, не разумеючы, навошта яе яшчэ трэба перакладаць на іншыя мовы. З-за далікатнасці нават інтэлігенты гатовыя прамаўчаць. На ўзроўні жывёльнага адчування вершы навываюць бязмежную нуду. Калі нешта надта незразумела, то можна пагадзіцца, што перад вамі геній.

Што хочаце думайце: не будзе шалёнага поспеху у дадаістоў, Хармса, Дзівакова, калі тэатр не ўхопіць глядача ў эмацыянальныя і рацыянальныя ціскі на 45 хвілін сцэнічнага часу. На жаль, не ўхапілі. Артысты старанна выкрыквалі тэкст. Зразумець яго было цяжка. Шчанюкі Пліх і Плюх і браты Паўль і Петэр не выклікалі сімпатыю. Вельмі шкада, што таленавіты рэжысёр, апантаны цяжкімі эксперыментамі і рухомай скульптурай, які робіць абсалютна фестывальныя (разавыя) спектаклі, пакуль мае зусім нешматлікую аўдыторыю прыхільнікаў. Любоўі ён не чакае і не шукае. Думаю, што хоча толькі разумення.

Працягнуў адкрыцці на лялечным полі Яўген Карняг. Пра спектакль «Сёстры Граі» ў Мінскім абласным тэатры лялек «Батлейка» даволі нахабна напісана: «Міфы старажытнай Грэцыі». Крытыкі нервова націскаюць кнопкі лічбавай апаратуры ў пошуках зместу міфаў. У праграмцы нешта там пішуць, што ў сясцёр замест чатырох вачэй усяго адно агульнае, затое яны ўсё ведаюць пра таямніцы лёсаў. Забытаўшы даверлівага глядача канчаткова, Карняг распавядае незвычайнай мовай цудоўную гісторыю пра ўзнікненне жыцця на зямлі, нараджэнне Адама з рабра Евы (звярніце увагу — усё наадварот). Далей узаемаадносны чалавека з багамі, зямнымі і нябеснымі, пра каменныя громы, якія змятаюць чалавечы натоўп. Аповед займае 70 хвілін. У ім няма слоў. Толькі складаная тэхнічная партытура. Пры чым тут міфы і Грэцыя? Гэта наша гісторыя, а не казка. Гэта наша краіна. Так у мастацтве здараецца вельмі рэдка: пачынаюць здалёк, ці ледзь не са стварэння свету. Усё бліжэй і бліжэй. Праз антычныя артэфакты ідзе зусім сучаснае самастойнае апавяданне.

Чаму прыцягальныя казкі і міфы для сучаснага мастацтва? У іх з пункту гледжання старажытных людзей нічога не прыдуманна, а толькі аголена і выяўлена ў слове. Дарэчы, міф па-грэчаску — «слова». З ім, з гэтым канкрэтным словам, абыходзіцца вельмі вольна. Яго чытаюць, выслухоўваюць... і адкідаюць, пераводзячы ў пластыку і бачныя формы. Чаму? У прыродзе ўсё мае душу і жыве сваім жыццём, валодае чалавечым тварам. Вада мае голас. У дрэў сок — гэта кроў. А значыць, любая казка і любы міф могуць распавесці чалавеку пра час і пра сябе. Гэта прыцягвае. Міфалогія дае падставу злучыць жывыя і ўяўныя нежывыя прадметы. А што гэта, як не тэатр лялек?

Вось і ў Карняга тэатр лялек. Нязвычайны, але менавіта тэатр лялек з усёй яго атрыбутыкай.

Прастора сцэны паменшана да памераў экрана. Гэта дыктвала рэальна прылада тэатра «Батлейка». Выкарыстанне частак уласнага цела патрабуе выдатнай пластычнай падрыхтоўкі. Рука, нага, галава становяцца асобнымі незалежнымі аб'ектамі — то злітымі з цэлам чалавека, то аддзеленымі ад яго. Карняг прапануе цалкам самадастатковае пластычнае рашэнне, якое не патрабуе ні тэксту, ні выхаду з рамак акрэсленай прасторы. Можна лічыць, што гэта тэатр форм, якія ажылі. Справа не ў назве. За формай стаіць жывы чалавек. Лялькі палюбілі скульптуру. Яна перастае быць мёртвай, нерухомай. Скульптура ажывае ў прастору.

Адначасова ўспамінаюцца цікавыя работы гэтага і мінулага тэатральнага сезонаў з драматычнымі акцёрамі. «Войцак» у купалаўцаў, «Крыжовыя паходзіцы» у тэатральнай прасторы ОК16, «Антыгона» і «З вучылішча» Аляксандра Марчанкі, «Сіндром Медэі» Кацярыны Аверкавай. Відавочна прасочваецца імкненне зразумець антычную класіку праз сучасны тэатр. Быццам усё закальчаванае ў гэтым свеце і крычыць пра неабходнасць прыслухацца да нямых сведкаў мінулага: нас папярэдзвалі. Сёння гэтыя знакі, сімвалы і артэфакты мінулага паспяхова расшыфроўвае беларускі тэатр лялек.

Пад знакам бяды ці праз церні да зорак?

Міхаіл Пташук — трыумфатар беларускага кіно. Выстаўка «Летапіс вайны ў фільмах Міхаіла Пташука» прысвечана юбілею беларускага рэжысёра. У гэтым годзе Міхаілу Мікалаевічу магло б споўніцца 75 гадоў. Экспазіцыя працягвае цыкл «Літаратура ў мастацтве» Прэзідэнцкай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь, на гэты раз выстаўка адлюстроўвае гісторыю стварэння выдатных фільмаў «Час выбраў нас» (1978), «Вазьму твой боль» (1980), «Знак бяды» (1986), «У жніўні 44-га...» (2000).

Нарадзіўся Міхаіл Мікалаевіч Пташук у 1943 годзе ў вёсцы Федзюкі, што ў Ляхавіцкім раёне. У гэты час родная вёска рэжысёра была акупаваная немцамі. Яго асяроддзе заўсёды казала, што будучы вялікі рэжысёр прыйшоў у свет «пад знакам бяды». Асабліва папулярным гэты выраз стаў пасля таго, як Міхаіл Мікалаевіч зняў фільм па аднайменным творы Васіля Быкава.

Да прафесіі рэжысёра Міхаіл Пташук цягнуўся з ранняга ўзросту. 26 ліпеня 1963 года ён напісаў у сваім дзённіку чырвоным алоўкам, быццам крывёю: «Ужо 20 гадоў. Зрабіў мала. Імкнуся. Буду рэжысёрам прафесійнага тэатра, паеду вучыцца да Сяргея Герасімава. Гэта мае слова». Гэтае слова ён стрымаў, але часткова. Будучы рэжысёр паехаў не да Герасімава, а ў Вахтангаўскае вучылішча, пасля чаго паступіў на Вышэйшыя рэжысёрскія курсы Дзяржкіно СССР і пачаў свой шлях у кінарэжысуры.

ТЭМА ВАЙНЫ Ў ФІЛЬМАХ МІХАІЛА ПТАШУКА

Ваенная тэматыка — адна з галоўных у творчасці Міхаіла Пташука. Пра гэта на адкрыцці выстаўкі распавёў Вячаслаў Нікіфараў, беларускі кінарэжысёр, памочнік генеральнага дырэктара па творчых пытаннях Нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм»:

— Тэма вайны ў традыцыйным увасабленні вычарпала сябе. І такія фільмы, як «Знак бяды» ці «У жніўні 44-га...», паставілі на ёй кропку. Аднак такія канфлікты, як «чалавек і вайна», «вайна і свет», будуць у драматургічным сэнсе існаваць столькі, пакуль чалавецтва не навучыцца вырашаць усе канфлікты без зброі. Гэтая тэма невычэрпная. І не толькі таму, што нацыя, якая не памятае свайго мінулага, не мае будучыні. І не толькі таму, што яшчэ жывыя вэтэраны, а вэтэранамі вайны трэба лічыць і людзей, чыё нараджэнне і дзяцінства прыпала на гэтыя гады. Таму што ўсе гэтыя трагічныя рытмы ішлі праз дзіцячыя сэрцы, праз лона маці, якія выношвалі іх у час вайны. Менавіта да такога пакалення належыць Міхаіл Мікалаевіч. Пакуль жывая народная памяць, гэты канфлікт для нас, для Беларусі будзе мець вызначальнае значэнне.

У традыцыйным увасабленні тэма вайны сапраўды закрыта, таму што так, як яе раскрываў Клімаў, а ўслед за ім і Пташук, кажучы проста, немагчыма зрабіць лепш і мацней. Там залімітавая гарачыня, якая проста абавязвае і дазваляе шукаць нейкія новыя падыходы, сродкі выяўлення. Абавязвае кінамастагаграфістаў задавацца пытаннем: дзеля чаго цяпер гаварыць пра вайну? У геніяльных фільмах Пташука ёсць і запал, і эмоцыі, і пачуцці, і перажыванні. Ёсць чалавечая драма. Таму што ў яго фільмах заўсёды ў цэнтры чалавек.

Кажуць, твор мастацтва не можа быць разумнейшы і багацейшы за яго стваральніка. Гэта справядліва. Але, каб даведацца пра асобу Міхаіла Пташука, варта паглядзець яго фільмы. Там і ўбачыце пачуцці, запал і мудрасць. Фільмы жывуць даўжэй за іх стваральнікаў, і ў гэтым ёсць нейкі глыбокі сэнс. Чалавек цэнніцца па справах. Менавіта таму мы ўсе лічым Міхаіла Мікалаевіча адным са светачаў беларускай культуры ў кіно.

«У ФІЛЬМАХ ПТАШУКА НЯМА ФАЛЬШУ»

— Безумоўна, у гісторыі мастацтва кожнага народа існуюць такія знакавыя фігуры, без якіх немагчыма належным чынам асэнсаваць, зразумець туя ці іншую

культурную з'яву ці эпоху. Пташук увасабляе дух эпохі, у якой і якой жыў. Яго фільмы — безумоўна сведчанне той яркай мастацкай суб'ектнасці, беларускай суб'ектнасці, якой ён служыў усё жыццё. Кантэкст яго творчасці арыентаваны на фундаментальныя, універсальныя рэчы, — адзначае Ігар Марзлюк, старшыня камісіі Палаты прадстаўнікоў па адукацыі, культуры і навуцы, гісторык і археолаг.

Фільмы, абраныя для гэтай выстаўкі, распавядаюць пра людзей, якія знаходзяцца перад выбарам, на мяжы жыцця і смерці. У чалавека заўсёды ёсць толькі два выбары: на карысць добра альбо, магчыма, утульнасці, сытасці, ды подласці.

Міхаіл Пташук.

Кадр з фільма «У жніўні 44-га...».

Пташук імкнуўся мастацкімі сродкамі дасягаць таго, што ў Арыстоцеля называецца катарсісам. Таго, без чаго мастацтва не мае сэнсу. Бо мастацтва, не арыентаванае на чалавека, бессэнсоўнае. Мастацтва, якое не шукае сэнсаў, якое не хоча праз чалавека паказаць самае важнае, што ў ім ёсць, нікому не патрэбна. У Пташука заўсёды былі пошук, творчасць і вялізарная павага да свайго і сваіх — а значыць, да ўсіх людзей. Той, хто не любіць сваё, не можа любіць і іншага. У гэтых фільмах няма фальшу. І гэтыя фільмы — сведчанне тых высокіх планаў, якія ў свой час браў «Беларусьфільм».

Супрацоўнічаць з Нацыянальнай кінастудыяй «Беларусьфільм» Міхаіл Пташук пачаў у 1974 годзе. Галоўным саратнікам рэжысёра заўсёды была яго жонка Лілія, якая ўслед за мужам пайшла на кінастудыю працаваць рэдактарам. Яна ж была і галоўным крытыкам рэжысёра. Пасля трагічнай смерці Міхаіла Мікалаевіча жанчына рупліва захоўвала памяць пра яго: выдавала кнігі, «прабівала» назву вуліцы ў імя мужа.

ЯК ЗДЫМАЛІ «ЗНАК БЯДЫ»

Але галоўная памяць пра выдатнага беларускага рэжысёра застаецца, безумоўна, дзякуючы яго фільмам. Пра тое, як здымалася асабліва для Міхаіла Пташука карціна «Знак бяды» па аднайменнай аповесці беларускага пісьменніка Васіля Быкава, распавяла Таццяна Логінава, якая на здымачнай пляцоўцы працавала галоўным аператарам:

— Фільм выйшаў на экраны ў 1986 годзе. Міхаіл Пташук і здымачная група хацелі, каб у фільме аба-

вязкова здымаліся беларускія акцёры, таму што карціна запускалася як нацыянальны праект. І на галоўную жаночую ролю — Сцепаніды — спрабаваліся некалькі беларускіх актрыс, у тым ліку і вядомая беларуская артыстка Таццяна Мархель. У павільёне мы рабілі пяць пробаў — доўга, улічваючы, што на кожную пробу ідзе два-тры гадзіны. За гэты час мы зразумелі, што патрэбна іншая артыстка.

Тады асістэнт па акцёрах запрасіў з Масквы Ніну Русланаву. І адбыўся нейкі цуд. Яна зайшла ў грымёрную, сама сабе зрабіла грым, сама абрала вопратку, хустку на галаву завязала. Калі яна ўвайшла ў павільён, уся група зразумела, што ўвайшла менавіта Сцепаніда. Потым яе пробы паглядзеў сам Васіль Быкаў і сказаў, што Русланова падыходзіць на ролю ідэальна. Яна цудоўна ў яе ўжылася. Актрыса насіла вопратку сваёй гераніі, ела ў ёй, спала. Яна яе ўсю абжывала, каб нават пах застаўся. Пад пазногі спецыяльна заганяла бруд. Драпіны малявала, перабінтоўвалася. У той час яна яшчэ была маладой жанчынай з лёгкай паходкай, а тут ад яе патрабавалася зусім іншае, таму яна пачала перавальвацца як качка. Ніна Русланова — гарманічная актрыса, якая адразу ўжылася ў вобраз.

Самай складанай для здымак стала сцена пажару. Здымка была адказная, таму задзейнічалі тры камеры. Логінава працавала як галоўны аператар, таму яе камера была асноўнай. Для другой камеры запрасілі аператара Дзмітрыя Зайцава: ён здымаў на спецыяльным пад'ёмніку — верхняй кропцы для кадраў з дымам. Каля трэцяй камеры стаяў сам Пташук. Для здымкі гэтай сцэны нам трэба было спаліць цэлую дэкарацыю.

Гэта была сапраўдная хата, мастак сам прыбудоўваў да яе хлеў, калодзеж, нейкія дробныя пабудовы. Усе разумелі: калі здымаць, то адразу, таму што потым гэтыя дэкарацыі зноўку не пабудуеш. І вось падпалілі дом, пачалі здымаць, а асноўная камера не ўключылася. Механік спрабаваў нешта зрабіць, але сам вельмі хваляваўся, адчувалася нервовае напружанне. Так і знялі — без асноўнай камеры. Самыя цікавыя кадры, на думку Таццяны Логінай, атрымаліся ў Зайцава: у яго бок дзьмуў вецер, ішлі клубы дыму, гарэў агонь — вельмі эфектна. А сам ён на гэтай здымцы ледзь не згарэў, таму што на пад'ёмніку была высокая тэмпература. Астатнія кадры зняла камера Пташука. — Калі рэжысёр даведаўся, што асноўная камера не здымала эпізод, — узгадвае Таццяна Дзмітрыеўна, — ну і наслухаліся ж мы з механікам розных слоў пра сябе!

УСЁ ДЗЕЛЯ ПРАФЕСІІ

Такім ён і быў — апантаным сваёй прафесіяй рэжысёрам, які аднолькава справядліва ставіўся як да вядомых кіназорак, так і да маладых акцёраў-пачаткоўцаў.

— Тата казаў, што ў гэтай прафесіі трэба быць альбо апантаным і служыць ёй ад пачатку да канца, альбо сыходзіць. На здымачнай пляцоўцы ён быў вельмі патрабавальны. Усё, што датычылася прафесіі, для яго было святым. Ён прысвяціў гэтаму цэлае жыццё. Бацька працаваў з выдатнымі артыстамі, з нашымі зоркамі: Міхаілам Ульянавым, Нінай Русланавай, Аляксеям Пятрэнкам, Генадзем Гарбукам, Марыяй Захарэвіч. Але з ім не ўсе маглі супрацоўнічаць. Ён быў строга. Для яго не існавала ні рангаў, ні чыноў. Заўсёды радаваўся за сваіх калег. Ніколі нікому не зайздросціў. Для мяне гэта паказчык таленавітага чалавека. Ён рабіў усё дзеля прафесіі, — адзначыла Анжаліка Пташук, дачка Міхаіла Мікалаевіча.

Рэжысёр трагічна загінуў у момант, калі атрымаў сусветнае прызнанне. У красавіку 2002 года ён трапіў у аўтамабільную катастрофу. За дзень да трагедыі Міхаіл Пташук прыляцеў у Галівуд у Маскву на ўручэнне кінамастаграфічнай прэміі «Ніка». У рэжысёра засталася шмат нерэалізаваных планаў. Ён хацеў зрабіць тэлевізійны серыял, з'ездзіць у Мексіку на кінафестываль і, вядома, зняць фільм для Галівуду, які толькі пачаў.

Ксенія ВЯДЗМЕДЗІ

ЗАХАЦЕЎ — І СЫГРАЎ!

Як паказвае гісторыя, узрост не перашкода для таленту. Пospех Уладзіслава Хандогага — таму пацвярджэнне. За плячыма шаснаццацігадовага піяніста — прэмія на конкурсе юнацкага выканання імя Г. Свірыдава ў Санкт-Пецярбургу, перамога ў тэлевізійным конкурсе юных музыкантаў «Шчаўкунок», а таксама перамога ў «Astana Piano Passion» і «Grand Piano Competition», арганізаваных Дзянісам Мацуевым. Чым не нагода для сустрэчы? А сустрэча адбылася своечасова: адоранага мінчаніна чакае развітанне з радзімай. Новы навучальны год Уладзіслаў сустрэне ў Цэнтральнай музычнай школе пры Маскоўскай кансерваторыі.

— Займацца музыкой вы пачалі па жаданні бацькоў-музыкантаў. А калі прыйшло разуменне, што музыка — гэта не проста жаданне родных, а ваша паліканне?

— Калі я быў маленькі, мой старэйшы брат займаўся на фартэпіяна. Памятаю, як я пачаў падбіраць на слых мелодыі, якія ён іграў. Бацькі гэта заўважылі і вырашылі і мяне аддаць у музычную школу. Шчыра кажучы, спачатку мне не падабалася вучыцца. Надвор'е добрае — мне з сябрамі хочацца гуляць, а не сядзець у хаце і займацца. Бацькам даводзілася прымушаць... А калі мне было дванаццаць гадоў, я перамог у конкурсе ў Астане, які ладзіў Дзяніс Мацуев. Вось тады і адчуў: «Так, гэта маё. Я — музыкант!»

— Вы вучыліся ў гімназіі-каледжы пры Акадэміі музыкі. Што гэта быў за досвед?

— Выкладчыкі каледжа мяне моцна падтрымлівалі і многае прабачалі. А для музыканта настаўнік асноўнага інструмента — гэта ўвогуле як другая маці. Вельмі ўдзячны Ірыне Юр'еўне Семяняцы за ўсе ўменні і за тое, што навучыла мяне любіць музыку.

— Тым не менш навучанне вы вырашылі прадоўжыць за мяжой. Чаму?

— Рашэнне пераехаць я прыняў самастойна. У Беларусі я ўжо паказаў, на што здольны. Цяпер мне трэба падняць планку і выйсці на новы ўзровень. Змена навучальнай установы не азначае, што мне ўсё давядзецца пачынаць спачатку. У Маскве мяне ўжо ведаюць дзякуючы выступленням на конкурсах. У Маскве жыве шмат маіх сяброў. Ды і бацькі не супраць...

— Як праходзіць ваша штодзённая праца над праграмай?

— Пакуль лета, я займаюся няшмат — прыкладна гадзін шэсць. А вось калі рыхтуюся да выступлення, іграю гадзін па восем. Заўсёды ёсць праграма, новая музыка, якую трэба разбіраць. А паўтарэнне развучаных твораў — гэта ўвогуле аснова жыцця піяніста. Штосьці патрабуецца для конкурсаў, штосьці проста падабаецца публіцы. Таму прайдзецца ніколі не забываецца.

— Адзін са складнікаў поспеху на конкурсе — разумна падабраны рэпертуар. Ці ёсць творы, якія выклікалі спрэчку з настаўнікам?

— Мы вельмі спрачаліся наконт «Концэрта № 3» Сяргея Рахманінава. Настаўнік быў супраць майго выбару. Лічыцца, што ў шаснаццаці гадоў яго сыграць немагчыма. Звычайна гэты твор выконваюць ужо дасвед-

чаных музыканты на вельмі сур'ёзных конкурсах. А я вось захацеў — і сыграў!

— Памятаеце, калі ўпершыню пачулі рахманінаўскі «Канцэрт»?

— О, гэта вельмі вясёлая гісторыя. Калі мне было гадоў адзінаццаць, мы з бацькамі пайшлі на выступленне брытанскага піяніста Пітэра Донахау. Вось тады і пачуў Рахманінава. Я не мог вытрымаць — такой складанай і сумнай здалася музыка. Мне нават хтосьці месца ўступіў, каб я проста мог легчы і спаць... Потым прайшоў прыкладна год і аднойчы ў інтэрнэце мне зноў трапіў-

з'яўляецца гэтае пачуццё, працуеш ужо зусім па-іншаму...

— Што, акрамя класікі, можна ўбачыць у вашым плейлісце?

— Шчыра? Нічога. Адзінае, я часам люблю паглядзець тэлеканал «Mezzo» — дзеля якаснага джаза. А вось уся гэта грубая сучасная музыка мяне вельмі раздражняе. Не разумею, што ў ёй можа быць высокага.

— У вас, напэўна, не заўсёды хапае часу на стасункі з прыяцелямі. Адчуваеце сябе чужынцам сярод ровеснікаў?

ся «Канцэрт № 3». Паслухаў — і з'явіліся планы на гэты твор.

— Рахманінаў, дарэчы, казаў, што мастаку патрэбна толькі тры рэчы: пахвала, пахвала і яшчэ раз пахвала...

— Так і ёсць. Пахвала бацькоў. Пахвала настаўніка. Пахвала публікі. Калі ў зале шэпчуцца — значыць, не падабаюся. Гучна апладзіруюць — падабаюся. Усё вельмі проста.

— Вы выконваеце адны з самых складаных твораў у гісторыі фартэпіянай музыкі, аднак у сваіх інтэрв'ю неаднаразова падкрэслівалі, што ў выкананні галоўнае не тэхніка, а пачуцці. Як працуеце над эмацыянальным зместам твораў?

— Па-першае, трэба як мага больш прачытаць пра твор, які выконваеш. Я лічу, што нельга іграць, нічога не ведаючы пра эпоху кампазітара: што ў той час віталася, а што забаранялася, якую музыку ігралі, якую адзежу апраналі. Па-другое, многае залежыць ад музычнай чулівасці чалавека. Разумею, ёсць людзі, якія іграюць без усякага задавальнення, проста каб атрымаць музычную адукацыю. Такіх, на жаль, шмат.

А што датычыцца эмоцый, лічу, што майстэрства выканаўцы якраз і заключаецца ў тым, каб, не звяртаючы ўвагі на ўласны настрой, перадаць слухачам ідэю кампазітара. Для мяне заўсёды быў прыкладам Ф. Шаляпін, які за кулісамі жартаваў і смяяўся, а выходзіў на сцэну — і спяваў драматычныя творы. Але адкрыю вам яшчэ адзін сакрэт: каханне робіць вялікія справы. Калі

— Я заўважаю, што да піяністаў людзі з іншых сфер, асабліва са спорту, ставяцца з некаторай пагардай. Бывае, прыходжу на футбол, а мяне сустракаюць: «Ха, піяніст прыйшоў!» Стараюся проста не звяртаць увагі.

— Шмат тых, хто музыку разумее інакш. І музыканту трэба захоўваць сябе як асобу — адстойваць свае густы і прыхільнасці. У тым ліку і заховаць фізічна рукі, якія здабываюць музыку. Ці прыходзіцца чым-небудзь ахвяраваць дзеля захавання рук?

— Часам, калі гуляю ў футбол, адмаўляюся стаяць на варотах. Але цалкам спартыўнымі заняткамі не ахвярую. І баскетбалам займаюся, і тэнісам. Для піяністаў спорт вельмі карысны — рукі ўзмацняе, маторыку развівае.

— Прадоўжыце, калі ласка, думку свайго любімага футбаліста Ліянэля Мэсі: «У жыцці ёсць больш важных рэчы, чым перамогі і паражэнні...»

— Галоўнае ў жыцці — гэта ўдасканалваць сябе. А яшчэ я думаю, што чалавек не павінен жыць толькі для таго, каб зарабіць грошы. Чалавек проста павінен быць шчаслівым. А шчаслівым я сябе адчуваю, калі сыграў так, што ажно спадабалася самому, калі напісаў кантрольную на «дзсяць», калі прачытаў годную кнігу, калі твая любімая каманда перамагла на чэмпіянаце свету... У жыцці шмат шчасця.

Марыя СТРАХ

Сам сабе падарунак

На пяцігоддзе тэатр «Тэрыторыя мюзікла» падараваў сабе канцэрт. Напрыканцы сезона (на працягу якога адбыўся шэраг прэм'ер, нават доволі гучных) паставіць кропку дапамаглі асобныя нумары са спектакляў тэатра, дзе гучыць знакамітая музыка Генадзя Гладкова, а таксама пазнавальныя тэмы з брадвейскіх хітоў, якія выканалі беларускія артысты Дзмітрый Якубовіч, Святлана Маціеўская, Юлія Шпілеўская, Аляксандр Асіпец, Дар'я Новік, Эдуард Вайніловіч, Аляксандра Вайцаховіч, Алена Бабук і іншыя. Тыя, хто заняты ў музычных пастаноўках, што ажыццяўляе гэтая трупя, адначасова адрасавалі віншаванні і самі сабе. Таму што ёсць нагода для святкавання і насамрэч не ў даце справа. Адзіны ў Беларусі прыватны тэатральны калектыў, што працуе ў жанры мюзікла, дэманструе дзіўную ўпартасць і прагу да жыцця: знаходзіцца ў пошуку, пры тым, што існуе без фінансавай падтрымкі і дзякуючы ўвазе і цікавасці глядачоў. А цікавасці да музычных спектакляў з папулярнай музыкой у нас ёсць.

Песні яго сэрца

Нотна-навуковая бібліятэка Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі да 80-годдзя Народнага артыста Беларусі і СССР кампазітара Ігара Лучанка падрыхтавала выстаўку «Жыццё для мастацтва».

Вучань прафесара Анатоля Багатырова, які ў якасці дыпломнай работы стварыў сімфонію, аўтар кантаты «Курган» паводле паэмы Я. Купалы, працягваў навучанне ў асістэнтуры ў Ленінградскай кансерваторыі і скончыў аспірантуру Маскоўскай кансерваторыі. Але знакамітым стаў дзякуючы песеннаму жанру. Тым не менш адбылося вяртанне майстра ў альма-матар: у Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі ён выкладаў на кафедры кампазіцыі, а пазней быў рэктарам навучальнай установы. Ігар Міхайлавіч цяпер старшын Саюза кампазітараў Беларусі. Быў узнагароджаны медалём ЮНЕСКА «Пяць кантынентаў» і мае шэраг дзяржаўных узнагарод.

На выстаўцы жыццёвы і творчы шлях кампазітара раскрываецца дзякуючы навуковым артыкулам, даследчыцкім нарысам. Прадстаўленыя даведачныя і энцыклапедычныя выданні, аўтарскія рукапісы, гуказапісы твораў, фотаздымкі сёлетняга юбіляра.

Сілуэты Спадчыны

Аўтарскі праект
Уладзіміра Цвіркі

Дом Валенція Швыкоўскага.

ПРУЖАНЫ

Злегенд і паданняў, якія на розны лад распавядаюць пра назву горада Пружаны, больш за ўсё падабаецца мне наступная.

...За даўнім часам жылі ў гэтых мясцінах два плямёны, якія вельмі варагавалі адно з адным. І вось вярхоўны жрэц вайдэлот, ахоўнік галоўнага вогнішча аднаго з плямён, якое жыло на тэрыторыі, дзе цяпер стаіць горад, паспрабаваў пакласці канец варожасці. Пайшоў ён да князя Вужа, які быў у лесе самай мудрай істотай. Выпаўз Вуж са свайго сховішча, выслухаў вайдэлата і паабяцаў дапамагчы.

Нядоўга давялося чакаць. Ваяры суседняга племені зноў вырашылі ўчыніць набег. Падышлі да самай мяжы і сталі лагерам на ноч. Толькі паснулі ля вогнішчаў, як адусюль сталі лезці да іх вужы. Перапужаліся захопнікі не на жарт: у цемры не разбярэш, вуж гэта ці гадзюка. У паніцы збеглі і больш ніколі не прыходзілі на землі суседзяў, лічачы, што там процьма гадаў. А вярхоўны жрэц племені паабяцаў лясному князю, што вуж будзе татэмам-абярэгам яго паселішча, а ваяры пачалі маляваць на шчытах князя Вужа.

Так з цягам часу словы «пра вужа» пераўтварыліся ў Пружаны, а на гербе горада назаўжды захавалася выява князя Вужа з залатой каронай.

Легенду паслухалі, цяпер давайце звернемся да гістарычных звестак. Гэты горад некалі насіў іншую назву — Дабучын і належаў Івану Кобрынскаму. Першыя звесткі пра паселішча датуюцца 1487 годам. З пачатку XVI стагоддзя тут уладарыла каралева Бона Сфорца, а следам яе дачка Ганна. Менавіта пры апошняй Пружанам былі дараваныя Магдэбургскае права і герб. Падчас войнаў у XVII—XVIII стагоддзях горад быў амаль цалкам разбураны. Пасля першага падзелу Рэчы Паспалітай у 1776 годзе Пружаны пазбавілі Магдэбургскага права.

Што сёння можна ўбачыць у горадзе? Помнікаў архітэктуры не так ужо і мала. Пачнём з капліцы, якая пабудавана ў стылі класіцызму ў 1852 годзе. Яна стаіць пры самым уваходзе на каталіцкія могілкі. У самым цэнтры Пружан светлым сілуэтам высіцца касцёл Найсвяцейшай Дзевы Марыі, пабудаваны ў стылі неакласіцызму ў 1878 годзе на сродкі Валенція Швыкоўскага. Непадалёк ад касцёла добра захаваліся

гандлёвыя рады, якія месцяцца на гэтым месцы з 1896 года. Тут жа ўздымае блакітныя купалы сабор Святога Аляксандра Неўскага ў стылі класіцызму, які ў 1857 годзе быў закладзены як касцёл на сродкі зноў жа Валенція Швыкоўскага, па праекце знакамітага ў Вялікім Княстве Літоўскім архітэктара Марконі. Пасля паўстання пад кіраўніцтвам Каліноўскага ў 1863 годзе будоўлю вялі, але ўжо ў якасці праваслаўнага храма. Таксама варта паглядзець радавую забудову горада.

Але колькі ні аглядаў гэтыя помнікі, вельмі хацелася хутчэй накіравацца да асноўнай, на мой погляд, архітэктурнай каштоўнасці — шыкоўнага сядзібнага дома Валенція Швыкоўскага.

Толькі з аднаго боку горад наблізіўся да сядзібнага парку. З другога да вялізнага саду прымыкае вуліца вёскі. Тут, пад галлём разнастайных дрэў, раздольна блукае мінуўшчына, здаецца, час крыху затрымаўся, яму ўтульна, бо столькі тут захавалася яшчэ роднага, блізкага і да шчышчэння ў грудзях пазнавальнага.

Пасля рэстаўрацыі дома першапачатковыя рысы яго велічнага аблічча не былі парушаныя, а больш яскрава і выразна нясуць гледачу геніяльную задумку архітэктара.

Прыкладна ў 1854 годзе распачынаецца будоўля сядзібнага дома, які ў рэшце рэшт набывае рамантычныя рысы італьянскай вілы. Адметнае і галоўнае ў такіх будынках — іх непаўторнасць. Менавіта таму кожны з іх узбагачае і ўпрыгожвае скарбонку айчынай архітэктурнай спадчыны.

На першы погляд дом уяўляе сабой вельмі складаную кампазіцыю. Яго састаўныя часткі маюць розныя аб'ёмы, нават розную колькасць паверхаў, але таленавітай рукой архітэктара яны складзены ў агульны архітэктурны ансамбль, дамінантай якога з'яўляецца чатырохпавярховая вежа. Нават вокны рознай велічыні і формы працуюць на агульны канчатковы вынік. Што тут сказаць — вытанчана і прыгожа!

Так атрымалася, што давялося ў Пружанах заначаваць. Здымкі, якія зрабіў напярэдадні, не надта задаволілі. Таму зранку зноў накіраваўся да дома Швыкоўскага.

Сонца толькі паднялося, павольна праганяючы прахалодны змрок. А дом, ахутаны першымі сонечнымі промнямі, бы празрыстым покрывам, працягваў салодка спаць...

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫК

Рэдакцыйная
калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барскоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крэйдзіч

Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 292-20-51
намеснік галоўнага
рэдактара — 292-43-03

адказны сакратар — 292-20-51
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53
аддзел прозы і паэзіі — 292-56-53
аддзел мастацтва — 292-20-51
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісанні ў друк
19.07.2018 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 1303

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэкс 220013

Заказ — 2586
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі
ў электронным выглядзе,
не вяртаюцца,
і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў
публікацый.